

1.

①

Firenze (Mátyásföld),
54, Via dei Robbia, Pensione Consigli (1911.) november 9.

A könyvet ma megkaptam. Valamint a Szellem-fordítás kor-
rekturáját. Ma egész nap könyvkatalogusokat olvasok, eladtam
egy csomó könyvet s most Platot Hegelt etc. hozatok Lipcséből.

Üdvözlé

E.

2.

Firenze

(Budapest,

54. Via dei Robbia, Pensione Consigli 1911. november 15.)

E perczben olvasom a H.Sz. két kritikáját¹ és habár a magamé-
val sem vagyok most megelégedve, mégis örömmel tapasztalom, hogy
asszony mégis tud különb lenni mint férfi. Mert ez már aztán
minden színvonalon alul marad. Minden szimplaságot meg lehetne
bocsátani (pláne ha ki nem nyomtatnák) de hogy valaki, aki any-
nyira nem éri¹ magát, hogy a romantika kék virágát emlegeti és
mégis mer írni a könyvről, ez már... ez már igazán nem tudom
mi. Csak azért örülök a magaménak, hogy ez a butaság némileg ellen-
súlyozódik vele. - Csak ma kezdhettem meg a német olvasását,
eddig nem volt egy percz nyugalmam sem. Oly szép és olyan tökéle-
tes lett most az első és olyan szomorú voltam mellette. Hogy van?
Isten áldja! E.

3.

3

Firenze

(Budapest,

54. Via dei Robbia, Pensione Consigli 1911. december 25.)

Értekezési Kézirat

(Levelezési lap - címzés)

Lukács Györgyhez

Kg. Nr. 6. de Lukács

54. Via dei Robbia Pensione Consigli

Firenze Olaszország.

Magánlevelezés - 1911. dec. 25.

Karácsony este.

Hol tölti a mai estét? Milyen szép volt tavaly ilyenkor. Szeretettel gondolok rá s mindenkire akik együtt voltunk. Bár következnie jobb év, bár kívánhatnék boldogabbat - nem, - egészen boldogot magának.

E.

4.
Ritók Emma
Lukács Györgyhöz

(2)
~~/Beríték és keltetés nélkül/~~
[1912. június első fele]

Kedd

1 2
7 7

Kedves Gyuri, megem értéseken és félreértéseken túl - kérem
írja meg nekem a Kahn ozimét. Mégis azt gondolom talán he-
lyesebb ha én írok neki, és mivel ő olyan szives volt, hogy
még meg is hívott vendégül Florenzbén a vártoronyba, azt
hiszem meg is tehetem. Ha elküldöm Langennek a regényt.¹ Nem²
tudok várni és nem ~~is~~ tudok dolgozni, ha itt látom az asz-
talonon mint egy *mementót*. Ha Bloch irt volna már ebben
az ügyben Langen ismerősének, akkor sem baj ha már ott lesz
a kézirat, ha nem ~~irt~~ akkor sem baj; /nem szeretnék neki
t.i.: valami szívességért épen most lekötölezve lenni mikor
az én megváltozott érzésem szerint a teljes szabadságomra
szükségem van vele szemben. Épen azért ne is említse kérem
ezt meg neki, nehogy közvetett figyelmeztetésnek vegye./ Min-
denesetre fontos ~~is~~, hogy mielőbb meg *kérdje* a regény
újabb körutját a kiadóknál.

Herberttől kaptam levelet, hogy nemsokára itthon lesz.
Dolgozom és olvasok. Más ujság nincs. Isten vele

Emma.

3 7

Dehogy nincs: A Pester Lloyd egy munkatársa Viola Etel férj-
hez ment egy régi váradi ismerősökhöz szuszagen udvarlónhoz.
És azt üzenték t.i: a fiatal pár, hogy foglaljam el én a
munkatárs helyét ~~is~~ a Lloydnál.³ Eleinte nagyon tiltakoztam,
mert tudom, hogy mennyire nem vagyok zsurnaliszta, de nagyon
rábeszélnek, hogy jól fizetnek etc. Azonban még nem tudom

divattudositást vagy filozófiát (f-el és nem ph-val) kell-e
írni? ugy-e ne próbáljam meg.

✓5/ Most reggel kapom a két kártyát. Nagyon kinosan érintett,
hogy ezt az inada^{gy}uat ügyet maga aláírta. Nem akarok hason-
ló feleletet, nagyon is könnyű lenne most. Legyen maguknál
a maguk hite szerint, (csak "nekem" ne.) Én protestánsabb
vagyok mint valaha, még annál is, mint maga egy évvel ezelőtt.

5.
Ritoók Emma
Lukács Györgyhöz

(6)
~~/beríték és keltezés nélkül/~~
[1912. június 20 körül]

Kedves Gyuri, nagyon köszönöm a tudósítását; hogy a kártyákat félreértettem annak az az oka, mert azt hittem, hogy maga többet látott és észrevette, hogy milyen lehetetlenül rosszul esett nekem az Ernst modora és az az ironikus hang, amit felvett velem szemben, s a mit magánál is éreztem /ti: az ironiát, magánál csak szellemi vagy intellektuális dolgokra vonatkozólag/ és úgy éreztem, ennek a folytatása a kártya. Szeretnék őszinte lenni, nekem könnyebb írásban ~~(2)~~ a beszéd ilyenekről ostobául és kínos nehezen megy nálam. Mindig úgy éreztem hogy maga iránt a szeretet és barátság épen azon a változatlan hangon alapszik amivel velem szemben mindig bizonyos egyenlőséget és sohasem lenézést és felsőbbiséget éreztetett, és rám bízta, hogy ott a hol kell és van, magamtól megérezzem a felsőbbiségét. Az ironiát kicsinylésnek érzem, meg nem érdemeltnek, a mivel szemben csak hallgatnom lehet, de nem tudom elfogadni. És tudom, hogy Firenzében mindig nekem volt igazam, leginkább akkor mikor ~~(1)~~ hallgattam. Ha azonban maga tényleg nem változott, én roppant örülök és elfogadom hogy nálam csak ostoba érzékenykedés vagy bármi más volt ezt így venni; természetesen Ernstnél más; én modortalansággal, durvaságokkal kiabálással szemben ~~(1)~~ érti úgy e, hogy ez itt nem csak külsőség; teljesen védtelen vagyok, annyira szokatlan nekem. Mióta nem mint a Ritoók Zsigmond lánya, hanem mint saját magam élek kétszer volt velem goromba emberi lény, egyszer ^[sic!] Pauer az egyetemen, amikor rögtön megfordultam és kimentem a szobából az óta sem láttam ~~(1)~~ nagy philosophusunkat többé,

egyszer Zalai, a maga által is ismert esetben, de arról kisült-
 hogy a legnagyobb gyöngédség akart lenni; úgy látszik ő az élet-
 ben is olyan stílusban beszél, mint ahogy ír, nem könnyű meg-
 érteni. Így hát nincs gyakorlatom. Azt hittem E.-tel szemben
 talán még levélben fenn lehet tartani az összeköttetést, annyira
 sajnáltam elveszteni azt, a mi benne olyan nagy érték. De le-
 hetetlen. Ő folytatja ezt az ujonnan felvett hangot és én kény-
 telen vagyok teljesen visszavonulni. Nemcsak magam miatt, ha-
 nem minden más ~~Ké~~ asszony miatt is. Tudja, hogy nem érzek na-
 gyon együtt a nőkkel, de ahogy ő beszél róluk /pl: Vedresné
 vagy a jövőendő menyasszonyáról/ én azt nem hallgatom. A mennyi-
 re megváltozott emberileg épen annyira lehetetlenné lett nekem.
 Az ember végre is nem szerethet és nem lehet barátja egy philosop-
 hiai systemának, akármilyen szép és nagy is legyen. Ebből termé-
 szetesen következik, hogy én nem leszek Pesten mikor Ernst
 szept.-ben idejön, /s így magával sem találkozom/ habár kiteszem
 magam annak a véleménynek hogy aus unlogischen Gründen törté-
 nik, amivel Ernst minden ellenvéleményemet le szokta ~~Ké~~ ^mtrófof-
 ni. De mennyire mindegy ma ez nekem; igazán csak a pillanatnyi
 kellemetlenségeket akarom elkerülni. /Nem haragszik úgy e, hogy
 /így/ írok arról, aki magának barátja, de tudom, hogy maga is
 ismeri a hibáit/.

Ami a vallást illeti, én nem tudom elválasztani az élet
 teljességétől és a philosophiától tehát az ethikától sem, és
 nem tartom hozzátartozónak hogy ~~szervező~~ legyen, tehát
 minden hierarchia sociális és nem vallási kérdés nálam. Ha ez
 a nagy egysége nincs meg a vallásnak mindennel - nem is értem,

hogy mi. De lehet, hogy nem vagyok vallásos természet, s így nem vitatkozom ~~17~~ de azt hiszem hogy az Idiot közelebb áll az Istenhez mint a philosophus és hogy a vallás alapítók holnap is csak mezitláb fognak járni mint régen, nem pedig hiborban; hogy nagy vallásos hatások csak emberi tettek, példák, életek hatásai nem pedig könyveké, hogy Jézus a Logos, nem pedig Aquinói Tamás.

Azt hallottam Edittől, (nálá voltunk egy este Herbert, Zalai, Czigány, Bauer, Hilda), hogy magának nagy sikerei vannak Hbergben; ő úgy emlékszem Lederernétől tudja, talán maga nagyon pessimistán látja a dolgokat. Habár a fő, hogy dolgozik, ez végre is meghozza a többit, kivéve azt amit nem. (Érti ezt a "mystikus" mondást, ugy-e?)

17
A Zalai magántanársága megbukott ~~18~~ még nem beszéltem egyedül vele, de félek jobban bántja, mint látszik. Nagyon féltetem őt, nem nagy katasztrófáktól, hanem lassu tönkremeneteltől. Herbert fekete kabátban, magas gallérral és virágos optimizmussal érkezett meg Berlinből.

A Lloyd ügy nem czikk lett volna, hanem mindennapos journalistikai munka; azóta nem hallottam róla. A regény terve túl nagy, túlsok, túlgazdag, alig bírok vele. Sokszor elkese-redem, de azért leges-legalapján titokban azt érzem hogy a végén mégis meglesz, csak a hogy most van, az lehetetlen és félek ártani fog neki a sok újra kezdés, átdolgozás, - de azért írom. Egészen csodálatos optimista, hívő és bizó hangulatban vagyok, és nem tudom nem szeretni az életet, bár szégyellem magam, mert ez igazán aus unlogischen Gründen. Isten áldja. E.

~~19~~ Természetesen amit H.-i tervről tudok azt senkinek nem említettem.

6.

Heidelberg
Helmholtzstr. 1.

(Budapest,
1912. június 23.)

9

1
7

Kedves Gyuri, egy hosszú levelet írtam magának, de nem küldöm el; azt hiszem mégis okosabb nem magyarázgatni, mert könnyen védekezésnek tűnhetik fel, s én tudom, hogy minden más vélemény oly mindegy, nem a maga véleménye, hanem minden megítélés a világon, mikor a saját magunk megítélése ugys a legerősebb és a mi etikánk szerint semmiféle pap~~ka~~ nem oldozhat fel a saját hibáink rettenetesen szigorú consequentiái alul. És nem is tudom ~~12/4~~ mit ért nem adequat reagálás alatt. Ha azt amit én, akkor igaza van. Nekem, ha barátja vagyok valakinek, meg kellett volna mondanom minden esetben a véleményemet, tehát Ernstnek is, az Else és Olga ügyben, a Burschell dologban, mindabban a nekem oly visszataszító tervekben automobilról, szakácsról~~ka~~ és elegáns harisnyákról amit két hétig végig hallgattam szó nélkül, sőt talán még az én személyes dolgaimra való megjegyzésekben is. Gyávaságból nem tettem, féltem az állandó kellemetlenségtől. Vagy pedig consequensen hallgatnom kellett volna. Talán csak egyszer mondtam ~~13/4~~ meg a véleményemet, ha jól emlékszem, - mikor a pénzházasság kérdése theoretikusan felmerült, de ezt a meggyőződésemet E. nagyon jól ismerte, megmondtam a Mariechen eset, s a milliomos mannheimi leány terv alkalmából. -Ha mást ért inada^{eg}quat alatt, nincs módom meg-

ezáfolni, épen úgy mint az E. alogische Gründe-it/~~sem~~. De nem is fontos. Már akkor is csak az volt a fontos nekem, hogy az utolsó napokat türethetően töltsük el, s maguknak ne okozzák több kellemetlenséget, mikor már annyi jó délutánt és estét töltöttünk el, ha "metasubjektive" voltunk együtt. Minden egyebet a hallgatásommal ~~(+)~~ mint mélységesen igazságos ítéletet fogadtam el a sorstól. A dolgok mélyebbek, s talán elítélendőbbek, mint a maguk látásai voltak. Itt nem modorról és inadaequat reakcióról van szó többé, én szigorubb/~~de~~ igazságosabb is/~~vagyok~~ mind a kettőnkkel szemben. És nekem most mindenekfelett az a kötelességem magammal szemben, hogy azt a becsületességet és jószágot, ami Firenze előtt bennem volt s ami ott veszett, visszacserezsem. Én nem akarom úgy látni az embereket mint most. Ha három tisztességes ember van a világon, és több is van, akkor érdemes valamennyiben bizni.

~~(+)~~ Ne kérem Gyuri, higgye el nekem hogy nem azért irtam a multkor sem az egész dologról, mintha azt kívántam volna, hogy beleavatkozzék, ma már nem is lehetne, s nem kerestem, hogy maga pártomat fogja, sem érdemet magamnak abban a véletlenben nem tulajdonítok, hogy én előbb ismertem Ernstet. Inkább azt a kissé irritált feleletet (a kártyákra) akartam magának megmagyarázni. ~~(xxx)~~
~~time/2/~~
 Én még mindig nem tudok menekülni attól, hogy "megmagyarázzak", ~~ahhoz~~ akár hogy igyekszem túlnőni azon a naiv "megértési" vágyon. Még mindig nem tudok lemondani arról, hogy nekem az emberektől melegség és szeretet kell közvetlenség és jószág (még ha schlechte ~~(+)~~ Güte is, a kegyetlen Gütét csak tartsák meg a férfiak maguknak, ők elég erősek és durvák ahhoz, hogy vissza is tudják adni).

Az jutott eszembe, hogy vajon magának minden emberhez való viszonya nem ilyen metasubjektív-e? (Olyan jó szó, de én nem akarom megpróbálni.) De akkor én még mindig sokat irtam subjektív dolgokról.

A vallásról irtat nem a protestantizmusra értettem, hiszen Miszkín hgről Jézusról beszéltem, (ha van vallás in sich, arról.) Képzeld el, hogy én husz éven át ismertem Biharvármegye minden kálvinista papját (az atyám egyházmegyei főgondnok volt) és a kabátjukat is (ha még Ferenczjózsef kabát volna!) De ismertem Makucz Jánost és Szemety Gézát is (nem jellemző kath. pap nevek) ~~Hanan~~ ismertem Schlauch [?] Lőrinczet is, aki tudta a bibort viselni, és ismertem egy néhányat, akik a prot. etikát élték, vallásosak voltak és a legtisztább és legnagyobb "emberek" akikkel találkoztam. Azért nem tartom fontosnak a vallásban sem a hierarchiát sem a ~~superintendenst~~. Hogy egyéni ne legyen? Maga nem engedné elégetni a philosophiáját /és/ön/magát is/ ha az egyháza nem helyeselné, s a kath.-mus mig nagy emberek voltak vitázott a dogmákról. De hiszen én egészen másról ~~ke~~ és sokszor közelebbiről kérdezősködtem egyenesen a maguk philosophiájáról hogy az vallás nem lehet (és ezzel minden vallásphil.-ről, ha positiv valláshoz köti magát) mikor a könyvet és tettet, a szegénységet és autót (vagy bibort vagy amit tetszik) Jézust és Aquinoi Tamást emlegettem. Hogy philosophiát lehet úgy csinálni mint maguk, vallást nem. Az pedig, hogy a kath.-izmust a philosophia egységébe foglalják fontos ez? Jelen-tős volt Hegelnél ugyanez a prot.-ra nézve? Nem nagyon sokszor megcsinálták már ezt, s a vallásosak mégis szentek voltak, a philosophusok pedig egyetemi tanárok? (a kivételektől eltekintve!) Ez az amit Erasttól egyszer már megkérdeztem s nem felelt rá: hisz-e ~~ke~~ ő Istent vagy csak szüksége van rá a philosophiá-

2
7

jához? A vallás kérdése az ember viszonya az Istenhez, nem a philosophia viszonya Istenhez. Ha azt mondja, hogy maga nem szent, mi küze a valláshoz? Nem egyénileg természetesen, hanem a priori, mint valamire Gesandter? Nem összekéverése ez is a kasztoknak, mint a Göténél írta? Szabad magának Ernstnek, philosophusoknak vallásról úgy beszélni, mint a hívőnek szabad, nem historikusan? (Még most sem tudom, hogy érthető vagyok-e, de kérem hogy akarjon megérteni, nekem ez a kérdés olyan fontos. Természetesen felelheti azt is, hogy várjam meg míg megírja a könyvét.)

~~110~~ Ernst egy kártyán megírta a frankfurti sikertelenséget. Szeretném ha meg lehetne mondani neki, hogy dolgoznia kell. Hogy az amit eddig adott a leggenialisabb ígéret, de nem szabad így folytatni, ha el nem akar veszíteni minden hitet, amit még a megértő emberek is hozzá fűztek. Tíz év kéziratnál többet ért volna Corneliusnál mint az egész philosophiai Systemája előadásával. Így egyszerűen lehetetlen folytatnia. Kell dolgoznia mert így elvesziti saját magát. Az én etikámnak mégis igaza van, a Gnadet nem lehet ~~veszteni~~ ^{abálni}, de meg kell érdemelni, mert elvész. Én ezt nem írhatom meg neki. Maga sem? ha azt hiszi hogy igazam van?

~~111~~ Egy kis pletyka: Dignes Valeria jön haza, mint a Bergson vallásphilosophiájának új profétája. Bergson mystikus lett, akihez úgy járnak a párisi asszonyok az előadásokra mint Madame Thébéshez kézből jósoltatni, aki nem fér a terembe kint áll, hogy mégis ott lett légyen és Valeria jön hírdetni mint "első", sőt legelső, az új vallást az elmaradt magyaroknak. Zalai mesélte ma, ami ironia benne, az az ő lelkét terheli.

Schellinget olvasom, erről is szerettem volna kérdezősködni, de nem akarok visszaélni - és olyan későn is van. Jó éjszakát, ilyen/szép, nagyon, ~~121~~ sötét falusi jó éjszakát, messze kutyaugatással, nagy egyedülléttel és nem is olyan nagyon ostoba sentimentalizmussal. Sőt részeg emberek boldogan szerelmi nótát énekelnek benne, - rekedten és hamisan de nagyon boldogan. Szerelmet, nótát, részegséget és boldogságot /Ha rekedtséget nem is/ kívánnék magának is, ha mernék~~em~~. Isten áldja

Emmy

7.
Ritók Emma
Lukács Györgyhöz

~~/Beríték és keltezés nélkül/~~
[1912. június vége]

(14)

1
2
3
4
5
Kedves Gyuri, hát én nem bírom megállani, hogy hamar ne felel-
jek, de most igazán semmit sem kérdezgetek, csak mondok, úgy
hogy ha magának nincs levélíró hangulata ne is kellessen felel-
ni. Először is, hogy képzeld olyat, hogy neheztelnék! Épen meg-
fordítva: az volt a nagyon rossz érzés reám nézve, hogy Firenze
után nemcsak azt láttam, hogy minden előre feltett alkalmazko-
dás, türelem, hallgatás és "tőlem kitelhető" jóság ^(nem) csak arra
vezetett, hogy az egyik viszony lehetetlenségét belássam, sőt
még visszamenőleg négy esztendőnek a ~~hiábavalóságát~~ hiábavalóságát, üres-
ségét és autosuggestioját is (akkor nem éreztem ezt, de en-
nek a tudása nem segít azon, hogy most így érezzem; nem is ér-
tem hogy lehet ez, mert még sohasem jártam így az elmúltakkal -)
hanem hogy félig meddig magát is elvesztettem. Ne tiltakozzék,
csak udvariasságnak érezném; én mindig biztosan tudom a nuanceo-
kat. A múltkor, mikor Edith ² beszélt az ő firenzei tartozkodásá-
ról, a könny a szemembe jött, dacára annak, hogy az után
voltunk, hogy másnak milyen egyszerűen és magától értetődően és
magát meg nem tagadóan megy valami. Hogy mégis vannak embe-
rek akik nincsenek egyedül. Ha Zalai megházasodik, és azt kell
kivánnom: mielőbb, akkor senkim sincs. Egy idegen asszony ³ ~~1/31~~
még hozzá az Elza ⁴ helyén! (neki csak a szenvedés jutott és
mikor már egy kis nyugalmat, eredményt, boldogságot láthatna,
az egy másik asszonynak jut, és még hozzá kérdés, hogy Zalainak
ez-é az igazi út - oh pfuj élet, pfuj sors -). Egyáltalában
mit lehet az asszonyokkal kezdeni? Jók, kedvesek, sympatikusak,
becsületesek, de nem vagyunk egymáshoz valók.

És most igazán kérem Gyuri, ne mondja Ernstnek azt, amit nekem megirt a dolgozásról. Maga talán az egyetlen ember még aki befolyásolhatja, talán - és ha mindaz igaz volna is, amit maga arról írt, akkor is csak azt szabad vele szemben hangsúlyozni, hogy dolgoznia kell. De nem is úgy áll a dolog. Ha maga vagy Zalai Németországban lettek volna, mindketten docensek ~~74/1~~ lennének azóta. És ha maga kiállaná két évig, hogy ott maradjon biztosan az lenne. Ernst nem fogja megírni egy év alatt a logikáját se tíz év alatt a systemáját. Nem kívánom, hogy elhigye vagy megczáfolja, csak tegyen úgy, mintha megijeszteném, csak engedje ezt a gondolatot egy percreig magához és akkor belátja, hogy Ernsttel szemben csak azt szabad mondania, hogy dolgoznia kell. Én most négy évi levelezést olvastam át, és legalább tízszer van benne, hogy három hónap múlva melyik rész lesz készen, két év Berlin egy két év Bonn, egy tél Garmisch - nem szabad lett volna úgy eltöltenie. Az a 40-50 lap, amit elhozott Finrezébe nem volt méltó az ő szelleméhez. Kérem, kérem higye el nekem ~~hogy~~ hogy most /- a többiről nem bánom a-
 ramiat hisz -/ de ebben nem ^{(rancune} ~~van~~ ^{harmadik} ~~személyiség,~~ ^{harmadik} ~~de~~ ^{harmadik} ~~igazán~~ ^{harmadik} a legmélyebben a becsületesség beszél belőlem, én félttem Ernstet hogy sohasem fog megvalósítani semmit. Cornelius persze hogy állat~~at~~ de Külpe is megmondta^{neki} /már egy éve^(xxx) /~~at~~, hogy a doktori diss-val nem habilitálhatja ha nem ír valamit. Miért nem maradt Hbergben mint maga, s miért nem dolgozik? Hiszen épen az a rettenetes, hogy Bühlerek a kis rongy munkáikkal haladnak és ha ez a munka favágás vagy csatornatisztítás is, dolgoznak és E. semmit sem csinál, mint várja, hogy az életre vonatkozó phantasiái beteljesüljenek. Hallgasson rám, én tudom, hogy ez a négy év óriásit jelentett^{neki} /a philosophiája

fejlődésében ~~16~~ de ez nem elég; ~~16~~ még akkor sem, ha Kúlpénél osak-
ugyan sikerül e habilitálás; ~~16~~ irt volna rosszat az asztalfiók-
jának; hiszen neki absolute hiányzik a technikai képessége a
munkához, mert sohasem gyakorolt. Hát élet az, férfi élet amit
csinál? Egy óráig az ágyban, aztán már lehetőleg ebédre egy
asszonynál, éjjél utánaig egy kávéházban... és azt eredménynek
tartani, hogy asszonyok hogy regálnak az eszméire. Hát szabad
egy olyan embernek így élni, akinek az Isten azt adta, amit
neki adott? Soha, soha sem fog semmit csinálni, legjobb lenne
ha sandálban és egy ~~16~~ inben elindulna, szóval a philo~~16~~phiáját
hirdetni igazán alapíthatná; egy új vallást a hihetetlen sugges-
tiv erejével. Én nem bánom, ha most maga haragszik is rám,
nem tudja micsoda rettegetéseket ~~16~~ állottam én ki több mint két
év óta, hogy kergettem mindig ezt az ideát, hogy mindaz ami
gyönyörű és nagy szóban, csak szó marad - míg idejutottam. És
hogyha valami keserűség vagy nyomoruság volna ami a munkára
kényszerítendő, azt kívánnám neki inkább, mint a gazdagságot,
ami még jobban el fogja puhítani. Én még hiszek nála valami-
ben, de annak csodának kell lenni nem pedig docenturának. Bár
így legalább az előadásai hatnának és talán más ember leírná,
amit elmond.

Ne vigasztaljon és ne ezáfoljon Gyuri, csak neki mondja
azt, hogy dolgozzál. ¹⁶ ~~16~~ (Ez nem az én és ő dolgába való beavat-
kozás, hiszen nem "én" vagyok, aki ezt mondom. Nekem mint
olyannak mindegy. Különben ez nem igaz, nekem ~~16~~ sem mindegy.

Ha vallásphilosophiát csinálnak, akkor magának van iga-
za. De a középkor rekonstruálása ma: ~~16~~ új: ~~16~~ vallást jelent és épen
e vallás és ethika az, a hol az én meggyőződése szerint csak

akkor lehet hatás, sőt csak akkor lehet vallás és ethika, ha megélésből ~~származik~~ ered. Minden más kulturkérdés ^(nél) /:philosophiajándi:/ ~~philosophiájánál~~, másként áll, főleg a művészetre természetesen egészen igaza van. De majd meglátjuk.

5
17 A regényem halad⁵, de még vázlatos. Egy nagy hiba, közös hiba van, hogy nem tudunk elbeszélni, egész egyszerűen dolgok egymásutánját elmondani; csak scénákat megírni és kiszínezni tudunk.

6
17 Babicsnak egy cikke a Nyugatban az esztetika és phil-viszonyáról / az én tavalyi előadásaim témája/ egyszerűen egy skandalum.

7
17 Lehet, hogy megteszik~~származik~~ magántanárnak érte. /Az asszonynak mindig kevés a levélpapír, a férfinak mindig ~~kevesebb~~ sok, ez a különbség köztük./ Nincsenek ismerősei? Ki az a Marianne Weber aki azt a rossz cikket írta a Logosba? Jánosok⁷ jól vannak, a gyerek^p szép és jól fejlődik. Minden jót! E.

Kedd.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

1916. 03.

8.

Heidelberg
Helmholtzstr. 1.

(Mátyásföld,
1912. július 3.)

(18)

Szerda reggel

Ernst egy kártyán a Vedres relief fotográfiáját kéri. Mivel azt írja hogy Berlinbe megy, magához is adressáltam a levelet, nehogy visszaküldjék. Kérem vegye át. Csak egy pár sor van benne és semmi fontos.

9.

Heidelberg
Helmholtzstr. 1.

(Mátyásföld),
(1912.) július 14.

(19)

Kedves Gyuri, nem tud egy pár kiadónak az adressát mert Langen a regényt azzal "dass die massgebenden Herren der Verlagsleitung sich leider nicht über die Verlagsübernahme Ihres Werkes einigen konnten". Nem tudom ez azt jelenti-é hogy mégis volt olyan köztük aki elfogadta volna. Hátha akad olyan kiadó, ahol többen /2/ lehetnek ilyenek. /Vagy lehet hogy ez csak udvariasság./ Az egyetlen lehető kiadó a Concordia bukó félben van, azért volt az a sok kellemetlenség és halasztás.

Magának ugy hallom jóra fordultak a dolgai. Nem merek előre örülni neki, míg bizonyost nem ir. Isten vele

Emmy

10.

Heidelberg
Helmholtzstr. 1.

(Mátyásföld,
1912. július 18.)

(20)

Kedves Gyuri, nem idegentől hallottam a maga ügyéről, hanem Edit említette, hogy ő úgy látja nagyon jó kilátásai vannak, s legutóbb Ernst irt egy pár szót róla szintén ilyen értelemben. Mindketten tudják, hogy én be vagyok avatva. Azt hiszem Pesten az érdeklődők közül senki sem /2/ sejtí a terveit, mert egyszer Zalai említett olyanformát, hogy magának még korán volna az ősszel itt Pesten újra lépéseket tenni; ezt akkor hallotta, mikor ő megbukott, professori körökben, s mikor arról volt szó, hogy ő /is/ mikor pályázhatna újra. De Z. megkért, hogy ne írjam meg magának, amit meg is ígértem annyival is inkább, mert nem akartam meghosszantani magát ezzel a hülyeséggel. Most talán már nem fogja bántani, ^{<ha tudja is>} és legalább tudja, hogy ezek itt még számítanak Pesten magára /3/ habár időt engednek maguknak a meggondolásra. Én persze Z.-nak sem szóltam semmit rá.

Ernstnek megírtam a Langen ügyet, tehát megvárom a levelet hogy tud-e ő valami tanácsot. Írtam ugyan neki arról is, hogy mennyire fontos már most a jövőjére nézve a komoly munka, félek e miatt dühös lesz, de talán ha csakugyan ^{<nehe>} tett valami lépést /az én érdekeiben / ^{<megírta>} tudatni fogja. Én nem apropos nélkül írtam neki a fennebbiekéről hanem épen mert a jövőjének a bizonytalanságáról írt; /ezt a melegségre, hogy egyáltalában beleavatkoztam / lehet hogy csak egy rossz pillanat volt, mikor

(u)

megingott ~~h~~ a bizalma. Ha magának nem beszélt róla, ne emlitse, hogy én általam tud valamit.

Nagyon sajnálom, hogy olyan ügyetlenül irtam épen magának Marianne W-ról. Nem tudtam semmit róla, csak nagyon érdekelt, mert az első cikk a Logosban amit asszonytól olvastam, irigykedtem és azt gondoltam, hogy én jobbat tudnék írni. Persze hogy így nem is fontos, hogy mit ír, ha különben olyan értékes asszony.

Azt hiszem egyelőre félben hagyom a regényírást, míg esetleg egy vállalkozó németre nem akadok aki kiadja és belefogok a rut-ba. Metaphysik des Hässlichen. /nem szép és ~~sz~~ megdöbbentő cím volna? Ami merő ~~ke~~ negativitásnak ~~is~~ csak látszik;/ vagy a fonáka a világnak, de ami mégis meghatározza a színét is, mint a szönyegnél, vagy pláne a régi hímzésekénél a melyeknél színe-fonáka egy. Isten áldja!

Emmy

11.

22

Scheveningen - Hollandia
Grand Hotel

(Mátyásföld,
1912.) augusztus 6.

hétfő ~~aug. 6.~~

Kedves Gyuri, két okból örültem a levelének: egy, hogy most
quittek vagyunk, mert maga is mindig "helyben" portóval küldte
Pestről Mföldre a leveleit, a másik a Z. ^[Laci] úgy: az ő szempontjából
nem is gondolom, hogy másként lehet felfogni, sőt a dolog
jobb talán, mint maga gondolja, mert csupa jót hallottam az
asszonyról; én csak attól féltem, hogy maga részt vesz a Bl[och]
tévedésében, hogy én ezt pénzházasságnak tekintem s elítélem,
ami utolsó dolog lenne tőlem. Hogy ő micsoda fantáziával ~~az~~
olvasott olyan szavakat a leveleimből, amit én sohasem irtam,
az csuda, de hogy elhült bennem a vér, mikor ilyen ok nélkül
megtámadott és még azt se tudtam mire vonatkozik, az bizonyos.
Ellenben a megbotránkozott védekezésekre mit felelt, azt nem
reprodukálhatom, sajnálom, hogy elolvastam. Azt hiszem az már
csakugyan utolsó dolog mikor egy vén lánynak egy nagy szellemi
férfi bebizonyítja a legpraegnansabb stílusban, hogy ő egy
nevetséges vén leány. Hát ez igazán buta- Mi köze egy harmadik-
nak az én érzelmeimhez egy férfi iránt vagy ahoz, hogy én mit
képzelek annak a férfinak az érzelmeiről. És a meddig ~~V31~~ az
nem találja nevetségesnek, és semmi rosszat nem okoz, kinek
mi köze hozzá. Nem vagyok én sárbogárdi tanítóné, hanem az aki
vagyok, hogy a filiszterek által megállapított életkorig szabad-
jon a szeretetemet és a barátságomat osztogatni, azután pedig

23

harisnyát kell kötnöm és maszkát szeretnem^{is} ~~fe~~. És ha hatvan éves koromban talállok olyan emberre mint Z. aki megérdemli, hogy szeressem, sem nevetségesnek sem megalázónak, sem más csunya adjektívummal megjelölhetőnek nem tartom. Akinek nem tetszik, menjen - pardon, az ember lehetetlen, hogy dühbe ne jöjjön.

De kérem azért, vigyázzon mit mond el Bl.-nak, még maga nem ismeri őt. Arra amit Z. ról ~~fe~~ és magamról írtam, mint finom ⁱⁿítést hozza fel. Ieh lenne einen Satz von Z. - stb. ami világosan a vele történt téli esetre vonatkozik, amit Z. már százszor kimagyarázott, hiszen mondtam magának, s nincs okom inkább az első variációt hinni, mint az utóbbiakat, annál is inkább mert ez nekem sokkal kellemesebb. Ha ismerné B.t. tudta volna, hogy első alkalommal fel fogja használni ellenem, hogy hogyan, arról ne is beszéljünk. Igaza van a nővéremnek hogy őt ilyenekben nem az esze hanem a beszámíthatatlansága védi.

Természetesen ez után semmi szükség rá, hogy elutazzam. ~~15~~ Sem neki nem juthat eszébe hogy eljőjön, sem az nem jöhet szóba hogy én vagy a családom bármely tagja fogadhassa. Ez még egy kicsit nehéz lesz, nekik elég gedámpít megmondani, hogy mi nem ismerhetjük őt többé, főleg a fivérem miatt, akinek természetesen nem lehet megmondani, hogy megsértett - persze végtelenül is restelném magam előtte a volt barátom miatt. Remélem - talán - hogy Bl. rólam hallgatással fog segíteni ebben. Vagyis szeretném remélni.

Hogy maga eljönne nem tudom, örülnék neki: de - félek hogy alig lehet kikerülni, hogy mindezekről a dolgokról szó essék s ha az ember kerülgeti még kínosabb. Ha ad egy félórát rá,

tulesünk rajta. ~~VHA~~ De értem hogy mindez magának kellemet-
len és nem is eléggé érdekes alapján. Én nem forceirozom,
plane nem program-szerűen. Nem is várok most erre feleletet.
Majd meglátja ha itthon lesz.

Maga bizonyosan érzi, hogy mind ezek mögött nagyon szomorú
felismerések vannak, főleg arról, hogy az embernek, /asszonynak/
sohasem szabad a saját társadalmi kasztjának az elveit lenézni
és azokon kívül keresni bármit, embert, barátot, geniet, vagy
szeretőt. Hogy az általam lenézett külsőségek, modor etc ,
amit én gunyosan manchetta-elveknek neveztem volt az enyéimmal
szemben, milyen mély, lelki és fontos dolgok. ~~VHA~~ /Itt Bendeman-
nának tisztább asszonyi intuitívja ~~VHA~~ volt mint nekem, habár
az egyes esetben nem volt igaza, megérezte ami az egyes mögött
van./ Örüljön minden férfi akinek a nővére férjhez ment és nem
akart semmit a tehetségével a kaszton kívül keresni. Maga pe-
dig írja meg a huszadik század filozófiáját, hogy én még elol-
vashassam, mert B. nem fogja megírni.

Nem akarom ilyen komolyan befejezni. Körkérdést rendezek,
vagy mint Micza mondta tetemre hívást. Holmi vén lányos tet-
szelgésekről lévén szó/a B. levelében/. De csak három férfi is-
merősem van és kettővel találkoztam idegennel az elmúlt évben.
Azok - két piktor, nem panaszkodtak sem nevetségesnek nem ta-
láltak amenny-~~B~~-nyiben értésemre jött. Zalai nem panaszkodott
erre, Herbert - panaszkodott? - nem a. Marad maga! És most
valljon szint lusta~~2A~~ barát, panaszkodik-é vagy nem? Mert
tudom, hogy a maga nagy objektivitásának a fele lustaság. Maga
nem ér rá s mindenre azt mondja: jó, igaz, punctum. Bár én is
azt mondanám. De a maga okossága már hajmeresztő.

Ne haragudjék, hogy annyit irtam azokról a dolgokról, de nem tudok annyira felülemelkedett lenni, hogy mikor tudom, hogy B. beszél róla, én el ne mondhassam a magamét így is eleget elhallgatok.

A Plato Államát olvasom. Igazán olyan nagy ez az ember? Historián kívül nagy? Én még nem birtam a kulcsát megtalálni. Sok üdvözet minden jót - óhajtom hogy a viszontlátásig. E.

X/ Tegnapelőtt óta itt van elküldetlenül ez a levél, mert nem tudtam magam elhatározni, hogy a következőket még hozzá irjam. Ernstnek nem szabad rólam beszélnie Pesten, úgy mint ő szokott asszonyokról beszélni. Nem én miattam, mert én nem bánom ha azt mondja, hogy az utcasarkon kinálom magam s mégse akar senki megvenni. Ma már azzal se törődöm, hogy a leveleim nála vannak, amit pár hónappal ezelőtt még visszakértem. Végre is senki sem hibás abban, ha egy téglát a fejére esik, s nem az én hibám, hogy egy olyan emberrel ismerkedtem meg, akiben genie és moral insanity egyesül. De a családom miatt, s főleg a fivérem miatt kell hallgatnia. Maga tudja, ~~(lo)~~ hogy nálunk Magyarországon a férfiak nagyon komolyan veszik az ilyeneket, és nekünk van egy csomó olyan összeköttetésünk, aminek az útján az ő fülébe is eljuthat. tudja, hogy megy az ilyen. Mivel pedig Bl. a mi egyszerű életünk után talán azt hiheti, hogy ha ő kizár a világból, akkor én csakugyan meg is haltam, másrészt egy kétnapos gyerek érzése és tudása van meg benne bizonyos társadalmi kötelességekről, tehát muszáj /kérem Gyuri ez kikerülhetetlen/ azt hazudni neki, hogy én olyan rossz lelkű nő vagyok, hogy az ő terveit keresztelhetem s elronthatom, ha

Ő/nekem, vagyis; a fivőremnek kellemetlenséget okoz. /Persze
 maga tudja, hogy erről szó ~~van~~ sincs, én a legszűkebb családi
 körön kívül még csak a nevét sem ejtem ki B-nak, és Zalainak
 kell elmondanom fájdalom a történeteket, de itt sem a B. sze-
 mélyes dolgairól, csak az én velem történetekről lehet szó. /Hogy:/
 én t.i. Tevayne' Láncozi Leóné, - Wertheimstein Rottschild
 /ez igazán csak mumus/?/, mert oly feltétlenül tisztességes em-
 berek, hogy még az én kedvemért sem vennének részt pletykában/
 és Telekyné utján /ez utóbbi remek; gyűlöli engem, s boldogan
 feketítene be engem azzal, hogy B.t szerencsésnek festené/ plety-
 kát csinálhatok ellene. Ha tud tisztességesebb hazugságot vagy
 valamit amivel B.t befolyásolni lehet ~~van~~, én nem bánom, -
 de a fivőremnek semmit sem szabad hallania rólam az ő mondásai-
 ból.

Nagyon kérem semmisítse meg azonnal ezt a levelet. Nevek
 és a magam szereplése - de hiszem érte, nem kell magyarázni.

És most mennyi portót kell ezért a vastag levélért és
 ügyért fizetni! Ugy sajnálom, hogy magát így belevontam aka-
 rata ellenére. Bocsásson meg érte.

E.

12.

Scheveningen

Grand Hotel

(Mátyásföld,

1912. augusztus 14.)

(27)

Kedves Gyuri, maga mégis nagyon okos, mert kitalálta, hogy az én körkérdésem nem olyan tréfa volt a részemről, mint magammal is elhitetni akartam. Volt egy nap mikor kétségeim voltak magamban. Hátha igaz? Az örültek sem tudják, hogy örültek, a hysterikák sem. Hátha én sem tudom. Van nekem egy nagyon kedves, nagyon őszinte barátnőm Váradon; a multkor elmesélte, hogy rendelt egy nagyon szép ruhát és mikor a szabótól hazament, csak akkor jutott remélhetően eszébe, hogy a ruha rózsaszín; "Képzeld, elfelejtettem hogy öreg vagyok"! És ez az igaz, ~~de~~ mert higgye el, majd meg fogja maga is látni, hogy az öregség csak egy fikció, amit az ember nem bír mindig az eszében tartani, még ha *bepuderezi* az ember a haját, hogy el ne felejtse, akkor sem. Innen csak egy lépés, hogy az ember /ha nem is nevetséges és megvetésre méltó/ ~~de~~ ^{Hozt} izléstelen legyen. ~~Mert~~ már ez elmúlt, ^(de) és a megbántottságnak az a kínos érzése is, de nagyon rossz volt és ilyenek nem szabad többé az életben előfordulni; ^(és) egy kicsit későn, de tudom, hogy az embernek csak egyedül szabad lenni.

Hanem a kis "intiquámat" nagyon kitűnőnek tartottam, egy napig gondolkoztam rajta míg kitaláltam, ~~de~~ hogy mivel lehetne B.ra hatni. De természetesen ezt egészen a maga kezébe teszem le, és szeretettel fogadom a maga objektivitását is, nekem az sokat ér; és ha melegebb és "emberibb" érdeklődés formákat is kívánnék magának, az igazán nem önzésből van.

A Zalai czime Simon u. 7. III. De ne gratuláljon addig neki, míg a gyakorlatokról: 18.án/haza nem jön s velem nem beszélt. Jó? Én t.i.: egy kicsit hibásnak érzem utólag magam, hogy az ő felhatalmazása nélkül irtam róla: igaz, hogy már minden ismerőse tudja, tőle magától, de én olyan intim formában tudtam meg tőle, hogy talán mégsem volt helyes, épen nekem megírni, mert kikerülhetetlen volt, hogy az ő hangulata ne befolyásoljon és nem eléggé objektíve irtam meg. /Bl.nak sem, innen jött az egész szerencsétlen dolog./ Én mindent elmondok Z.nak, tudom hogy nem fog haragudni, már irtam is neki és jeleztem, s olyan végtelen jó és kedves levélben felelt, hogy azt hiszem az egész zavaros ügy nekünk kettőnknek nem fog ártani. Nem borzasztó, hogy más asszony annyit pletykál és semmi baja miatta; én ha egyszer véletlenül tapintatlan vagyok két napig kell bógúom miatta, minden egyébtől eltekintve.

A Platon Államának a 7. könyvében gyönyörű dolgok, addig teljesen közönyös } és Sokrates mégis sophista sokszor, - én teljes zavarban vagyok vele. Mintha mégis Plotinos lenne az egész görögség csuca, nem pedig a dekadentiában még egy utolsó fellobbanás.

Szept. első hetében költözünk, majd ~~MA~~ meglátja milyen kedves a kis házunk. Isten áldja, a viszontlátásig és ezt köszönöm előre is, ez minden kétséget eloszlat

Emmy

~~Ritók Emma~~
~~Lukács Györgyhöz~~

~~/boríték és kezezés nélkül/~~
 [1912. szeptember második fele]

[~~Endeman~~]
 Kedves Gyuri, a B[é]né kritikáját keresztükötésben ~~/~~ küldöm.
 Nagyon szép, csak nekem a stílusa még mindig tulsok - és nem
 mindenütt passzol a maga könyvére (vagyis inkább más könyvre
 is illenek itt-ott.) Legjobban tetszett a Schaffen az Absolut-
 tal való viszonyból ~~/~~ legkevésbé a magára imputált
 sehnsüchtig, - glaubenslos^{fi}verlassene - Einzelseeleⁱⁿ és amit
 Philipperől ír az nem áll; sem a maga könyve után, sem a re-
 génye után. Egyáltalában nem schlicht és harte Konturen!
 Szeretem még amit az Essayistáról s a tragikus emberről ír.
 Szeretném a B[é]né könyvét olvasni, de félek ha az egész könyv
 ennyire szép stílusu lesz, nem bírom ~~/~~ ki.

A hét vége felé mikor jühetne el? Péntek? Szombat? Micsit
 csókolom. Szeretném ha ő jönne el hozzám, mert most én nem
 mehetek magukhoz, félek véletlen találkozástól. A viszontlátásig

Emmy

Mátyásföld Rákóczi ut 10.

13. 14.
Heidelberg
Uferstrasse 8 a₁

(Mátyásföld),
[1912.] december 15.

30

Kedves Gyuri, egy kicsit zavarban vagyok magával szemben.
/Egyszer egy hasonló alkalommal Herbertnek egyszerűen azt
mondtam, hogy ne jöjjön hozzám, mert én magát már nem szeretem.
De ő poéta, magánál/a dolog/nehezebb./ Nagyon természetesnek
éreztem, hogy maga nem irt nekem, én sem tudtam volna írni ma-
gának. Talán nagyon subjektívek az okaim s ezért mulandók és
nem érdekesek és mégis tisztességes dolog tisztában lenni
legalább életdolgokkal. Mikor azt mondta az utolsó ittlétekor,
hogy azért nem jött el hozzám míg Ernst magánál volt mert ké-
nyelmetlennek és kellemetlennek találta ezt a ~~hely~~ helyzetet, én
megdermedtem és aztán elhidegédtem. Talán jobban mintha azt
mondta volna, hogy pártállást foglalt, mert azt emberibbnek
éreztem volna. Megértettem, de csakis kényelmi szempontnak
tudtam látni, ami akkor nekem keveset jelentett. Talán abban
pillanatban értettem meg azt is, hogy mit ért maga az alatt,
hogy kívül áll emberi és életdolgokon. Aztán meg az mégis
állásfoglalás volt ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy kedélyi-
leg és külső biztonságomban megváltoztasson, legalább is az
emberek közti viszonyomra nézve, ha nem is ^{xxx} belső értékmeggyő-
ződéseiben. Ma sem hiszem, hogy ami értékes ^{xxx} ~~volt~~ egy asszony-
ban azt egy-két év megváltoztassa és emberileg értéktelenné
tegye, s tudom, hogy egy külseleges és felületes ~~HA~~ ^{HA} mondás,

s mindaz a mit B. hozzáfűzött semmit sem érintett abból, ami sulyosan és megváltoztathatatlanul lényeg bennem vagy másban. Én azóta nem tudtam tisztán látni a maga álláspontját velem szemben, és hogy lehet emberek közt emberi viszony^(xxx) ilyen szubjektív bizonytalanság mellett? Talán maga nem is így ítél, aki szereti a "pervenit ad vesperam" mondást, /arról/ aki utban van a "pervenire" felé, ha nem is a siker, de a befejezés értelmében. Und dennoch sagt der viel, der ^aAbendsagt, ^(daraus)ein Wort daraus Tiefsinn und Trauer sinnt. - De ha a maga megítélésének alapja nem is az, nem változtat az én érzésemen - hogy ha valaki ellenem, akaratán kívül is, eszközt ad a kezébe ⁽⁼⁾ másnak, hogy megüssön, mégis meg kellene kérdeznie, hogy érte és fájt-e az ütés. - Habár egy kissé a multhoz tartozik már reám nézve is maga a dolog, a consequentiáit nem tudom kizárni magamból.

Komolyabb^(xxv) ennél/az a meg nem egyezés, ami még erősebben áll fent az etikai meggyőződésekben, mióta foglalkozom etikával, /most először lett problémává előttem/. Nincs kaszt-ethika Gyuri, s ha ^(xxv) volna: a felsőbb kaszté szigorubb kell hogy legyen. Én sophisticának érzem, ha kategóriákat személyes^(?) szempontok szerint alkalmaznak: az adiphoron^(?) úgy látom Aristotelésnél természet philos.ra vonatkozik, a cynikusoknál, /vagy ez sokratesi^(?) épen az etikán kívül álló dolgokra s tudásra, s a *dianoetikus* erény sem kizáró, hanem csak talaja a többinek. Vagy van absolut törvény, vagy Farkas Pálnak is joga van játszani a fogalmakkal. Talán el hiszi nekem, hogy nem csak ama ^(v) pénzházasság kérdésre gondolok, hanem a teljes összefüggésre, mert ugyanez az elv nyilvánult meg barátságban, emberek megítélésében, asszonyokkal szemben minden cselekedetében

B.nak /a gondolkodásában nem/ ami magát /is/ barátságából elvi megváltoztatásokra vitte. Egyetlen egy ethika van és ez felül áll a barátságon; elnéző lehetek szeretetből /akkor is a gyengék s nem az erősek iránt/ de ez az elven nem változtat s nem /változtat/ a mű~~ve~~ iránti szeretet és vágy sem; a Werk az egész ember, s amit az emberből feláldozunk az a Werk feláldozása is; ezért kell legszigorubbnaak lenni a philosophussal szemben; /hog~~y~~ ezt én nem tudtam keresztül vinni, az nem mentség sem reám, sem másra./ És ez nem lehet sem phrasis sem Riteókiada^{erw}, minden emberi nagyság a bizonyítókom, minden nagy ~~X~~ ethika. - De már most hogy lehessen kérdés újra, emberi megértés ilyen különböző alapon köztünk?

Még egy van, a mit nem hallgathatok el az én érzéseim megváltozása szempontjából, mert az első érdeklődésem tulajdonképen a maga észére vonatkozott - és most a gondolkodásában is tulságosan befolyásoltatja magát B. által s erre igazán nincs szüksége. Ez tulmegy azon, ami rokon van szellemileg maguk közt; az aesthetikájában s még Firenzében is csak ezt láttam; de a mit utoljára a philosophiai systemájáról beszélt, abban az én belátásom szerint, határozott eszmei befolyásolás van, nemcsak általános iránymegegyezés. - Szégyelném, ha ezt részemről ~~V~~ annak venné, mintha meg akarnám bántani; talán előre nem látott okokból a jövőre nézve is jó, ha megmondom, ^{<hoagy>} ~~fe~~ meg merem tenni, mert maga még ^Y nem tart sem ostobának, sem meggondolatlanak. Örülnek, ha mindazért amit irtam nem haragudósk meg s megértené, hogy sok habozás után, becsületes szándékból tettem.

1
17
Nagyon köszönöm a kis könyvét. Örültem a bevezetésnek és szeretném ha plakáton ki lehetne nyomtatni, hogy kénytelenek legyenek elolvasni azok is akik nem akarják. Én szeretem az "Aesthetikai Kulturát" benne bár megdöbbenéssel gondolok arra,

2
17
3
17

hogy azt amit egyszer az aesthetákról írt / hol olvastam ezt? / igazságtalannak találtam. Furcsa volna, ha ez ugyanaz /8/ lenne, s ³ ~~not~~ maga vethetné szememre a megváltozást és befolyásolást. - Alexandertől ¹⁸⁹ ~~kapk~~ fordítást még bizonytalan Kant, Hegel vagy valami angol-e? Mihelyt ezekkel a fűrésztő s időstrabló népszerű és hülygyszerű előadásokkal jan. ban készen leszek, mindjárt hozzá fogok a regényem ² továbbírásához is, bár nem tudom kinek, minek, miért? A régi még mindig vándorol a német kiadóknál. ³ Beüthynék írtam a dráma könyv kritikájának a közlése miatt újra, de sem igent sem nemet nem felelt. Kérem, nem tudhatná meg Max Webertől, ki az a ^{sch} ~~Steph~~ ¹⁸⁹ aki az utolsó Logosba a mystikusokról írt? Nagyon érdekelt egy pár dolog benne s szeretnék neki írni. Azt hiszem ma már csak orosz ¹⁸⁹ ember lehet aki személyes Erlebnis alapján beszélhet mystikusról.

Isten velet!

Emmy

14. 15.

Heidelberg
Uferstrasse 8 a¹

(Mátyásföld),
(1912.) december 22.

34

Kedves Gyuri, most nekem kell azt mondanom, hogy igaza van és az végtelenül szomorú rám nézve; én is azt látom, hogy lehetetlen emberi megértés. Régen a magam részére is hittem, hogy lehetséges és érdemes. Hogyha most az én részem van a hiba, bizonyosan még rosszabbul látóvá lettem a sok veszteség által, ami őrt s az elviselhetetlen tudás által, hogy az ember magánosságára van száva és nincs más megoldás. Ha kis, sokkal féltre-^{<n>}értések legkomolyabb viszonyokat elseperhetnek, az azt mutatja, hogy semmi sem "kicsi" a világon, hogy minden nagy dolgoknak a symboluma /vagy egyáltalán semmiféle emberi dolog nem nagy¹.

A maga barátsága nekem nem jelentett keveset /legalább is ebben az értelemben, és menekvés volna, ha meg tudnám /²/ tartani. /Herbertnek a Bloch /hosszán írt /utolsó levele után /³/ azt írtam, hogy semmit sem vesztettem mert maguk a barátaim maradtak. /⁴ Most /az óta /tudom, hogy hazugság volna ezt hinni. De hogy gondolhatja azt hogy ez jól esik nekem s nem szeretnék más igazságot látni, ha meg bírnám látni, hogy van más igazság, mint amit én keresztül élek.

De azt mégsem hiszem, hogy sohasem láttam semmit magából, épen az elmúlt idői, ami komolyan, tisztán és értékesen meg-

25

<whm>

expiatio

maradt előttem, bizonyítja. És engedje meg, hogy ha valaha be-
látnán, hogy most tévedtem hogy most emberileg még végesen süke-
tebb és vakabb voltam, mint megengedhető, megmondhassam magának.
Nem **MIA FIL. INT.** gyanúát, mert olyan nem létezik, ha igazság-
László Arch. talan voltam semmi utólagos igazság azt jóvá nem teheti; /sem
ami fájt azt nem lehet "nem fájtta" tenni./

De annyit most is meg kell mondanom ~~is~~ sohasem állítottam,
hogy utánozza a ^[och] **Bl.** systemáját, csak hogy az én benyomásom sze-
rint a befolyása alatt állott abban, amit utólagára elmondott.
^[ast] Engedje, hogy ezt a szűkebb és subjektív keretet / újra hangsúlyoz-
zam. Örülök ha úgy van, ahogy mondja, és nincs okom nem hinni,
hogy be fog bizonyulni a munkája által. Arról pedig sohasem
volt más meggyőződés, sem régen sem most, hogy etikai tekin-
tetben feltétlenül szigorubb önmagához mint másokhoz és épen
ezért fogja megcsinálni tudni amit akar, mert az egyéniségének
az etikai disciplinája azonos a munkája irányával.

Egyebekben nem tudok másként látni, nem bírok másként érez-
ni mert én, meg kell vallanom, életbe-vágóan éreztem azt a sok
igazságtalanságot, ami ért, és ami végleg elzárta előttem, hogy
még időlegesen is higgyek / a jövőben / bármi: / csak / félig komoly
emberi viszony lehetőségében is. Nekem pedig egyedül lenni nem
őlet. És ha meggondolom, hogy milyen ~~is~~ "kicsi" dolgok és segí-
tések megmentettek volna ettől és hogy talán érdekes lett volna
- de ez már a nagyon is subjektív oldal. 77

! De !

Ezek miatt a dolgok miatt tartom én lehetetlennek, hogy mi
most írjunk egymásnak, még akkor sem, ha ezzel mindigre, minden
jobb eshetőségre elveszitem a jogot, hogy újra írhattak. Ne
lásson bennem rosszakaratot, vagy ^{fejendéget} , csak valakit,
aki szintén nem él és azoknak jobb egyedül. Igazán és őszintén
minden jót kíván

Emy

MIA FIL. INT.
László Arch.

Steppuhn

MIA EIL. INT.

LeMes Arch.

X

A Ugy igazán nem fontos; engem érdekelt a
ezikk s lehet hogy az legjobban, amit maga elítélt benne és
egy ideig nagyon foglalkoztatott a gondolat, hogy egy pár kér-
dést tesz fel neki. De ezek igazán nem életkérdések.

15.

(37)

Heidelberg
Uferstrasse 8 a^Λ

(Mátyásföld),
[1913.] (január 4.)

Kedves Gyuri, most attól félek vagy én, vagy mindketten hibásak vagyunk valamiben, mikor olyan büszkén kijelentjük, hogy nem értjük egymást, és nem akarunk szót vesztegetni, közönséges, emberi szavakat arra, hogykiben. Ezért írok, sokszor megtörtént rajtam, hogy az a dacz, vagy lelki gőg bajt csinált. Talán ha akkor mikor Zalai azt a szerencsétlen "nem eléggé asszony" mondatot mondta, ami mindenféle félreértésnek az alapja lett egy év óta, ha én akkor egész természetesen és asszonyosan kitörök, ahelyett, hogy büszkén ~~let~~ összeszorítsam a fogamat, lenézve a szavakat, talán sok minden nem történt volna meg. Ha talán magának az ősszel két sort írok, hogy rosszul esik és félremagyarázható, hogy nem jön el, míg Ernst itt van, talán minden rendbe jött volna; vagy ha talán később, mikor itt volt megmondtam volna igazán mit gondolok, ahelyett, hogy gunyos ironiával fordulok magam ellen és nem vagyok büszke további kérdezőskedésre és magyarázgatásra /mert ez nem fáradtság Gyuri, magánál sem, hanem büszkeség/ talán ma minden a régiben volna. - Mindez arról jutott eszembe, hogy maga most azt írja, a legfontosabbra nem feleltem és én azt hittem, mindenre feleltem. Azt hittem, azzal a mondásával hogy soha semmit sem értettem meg magából, maga mondta ki az utolsó szót. Éz nem áll; /-én régen értettem magát; /csak mindenki megváltozik a világon és "ich verstehe die Welt nicht mehr", és legjobban szeretném itt hagyni ezt az egész unverständliche Welt-et. Ez a meg nem értés nem érzésszerű és nem intellektualis hiány, de az Isten áldja meg, hát nincs nekem

[Borschi 1]

okom és jogom meg nem érteni mindenkit? Emlékszik arra, hogy
ezelőtt két évvel hogy változott meg Ernst egy perc alatt,
amint a cousine-om pénzéről beszéltem; két óvig/~~az előtt~~/egy
csomó levélben írt róla, milyennek kell ~~lenni~~ lenni a "megváltó"
asszonynak, de soha egy szó sem volt benne pénzről; meghív
Firenzébe, hogy újra megkössük a barátságot és hogy viselte ma-
gát! Azt a szegény drámairét¹ olyan közel engedi magához, hogy
neki igéri az első művét közlésre - hogy ellenoztem! aztán kidob-
ja. Azt hiszi ez az ember volt az, akit én két évvel azelőtt
szerettem? Hát ismerhetem én az embereket? - Hogy micsoda buta,
logikátlan, érthetetlen ügyek sülték ki a "nem eléggé asszony"
mondásából Z.nak! Ez semmi. De ez az ember akinek² Elza volt a
felesége s én két óvig a barátja, elvesz egy asszonyt, aki
intelligentiában, finomságban, asszonyiságban a teljes ellenté-
te Elzának ~~(4)~~ aki reggel elmegy és este jön haza a gyerekek
egyedül vannak; szerelemből? hiszen ugy unja magát mellette
mint hat ásitó ágyu. Pénzért? Hiszen most is órát ad. A mel-
lett ez a keményen gondolkodó ember /négy hónap óta tiz intelli-
gens szót nem hallottam tőle/ semmit sem csinál, csak unja ma-
gát; s azt hiszi a mellett szerencsétlen? Dehogy, hizik és tel-
jes megelégedettséggel unja magát, akár egy józsefvárosi házi-
ur. Hát érthetem én az embereket? - Nem pletyka miatt írok így,
hanem mert jogom van nem érteni őket s ezt meg akarom mondani.

És maga Firenzében kezdett ~~(5)~~ másként látni engem; maga
soha egy szóval sem kérdezte, nem gondolkozott rajta, mi volt
az oka annak a kitörésemnek, azonnal elhitte, amit Ernst mondott.
Én sejtettem hogy magának kellemetlen lesz kettőnk között állani
s előre megírtam, ha így van, ne jöjjön el hozzám, míg csak
az ügyek el nem mulnak. De azt hittem a régi magára ismerék,

mikor azt írta, hogy nem foglal pártot, s eljön. Itthon mikor Edittől hazajöttünk, kértem hogy ne ítéljen addig, míg engem is meg nem hallgat. Megígérte. Eljött Bloch - ő elmondta a magáét s maga nem jött el hozzám. Hihettem-e mást, mint hogy maga elégnék tartotta és elfogadta az ő nézetét? Talán ő nem úgy mondta el, sőt bizonyosan van, mint nekem megírta, ilyen aljas-ságot még ő sem tesz meg kétszer. De maga nem jött el, később sem kérdett semmit; ^{se} ^I ~~mint~~ mondott, hogy ezt kellemetlennek érezte/volna, mit jelenthetett nekem ezek után? Nem emberi bizalom, vallásos hit kellene ahhoz, hogy az ember még higgyen és megértésről beszéljen. Mindenki megváltozik, miért ne maga is? Ha régebben megértettem, következik-é abból, hogy mindig meg kell ~~X~~ értenem? Nem volt-e jogom azt kívánni, hogy a barátaim engem is megértsenek, s megérezzék mikor szükségem van rájuk is segítenek hogy saját magamban ^{csak} ~~sem~~ veszítsem el a bizalmamat? Ez nem szemre hányás, csak a saját szempontom megmondása. Ne vegye kicsinyesnek mindennek az újra felhozását. Ha nem értettem meg, soha ~~sem~~ embernek több joga nem volt a meg nem értéshez. ^M ~~Na~~ már nem ezek a fent írt tények a fontosak, hanem az, hogy nem tudok többé hinni és nem tudok többé megérteni. - Hihetőleg most sem arra feleltem, amit tulajdonképpen kérdett. De talán maga megérti úgy ahogy egyszerűen és kicsinyesen megírtam. Vagy talán úgy is mindegy - minden mindegy. Isten vele. E.

~~X~~ Most látom az utolsó előtti levelét újra olvasva, hogy egy mondatát nem tudtam helyesen elolvasni. A vége a mondatnak "dolgok" ahol bizonyos ^{is} ~~is~~ pontokon együttműködéseket követelnek tőlünk, szeretném ha úgy látna engem, hogy ez lehetséges legyen." Ez az amire nem feleltem?

17.

Heidelberg
Uferstr. 8 a¹

(Mátyásföld),
[1913.] január 17.

(40)

~~2000/2000~~

Kedves Gyuri, az a levél igazán az utolsó, épen ezért ne legyen türelmetlen, ha egy kicsit hosszú lesz, mert újra hangsúlyoznom kell, amire nézve azt vélte, hogy nem feleltem. Szeretném ha ebben nem lenne igazságtalan velem szemben. Lehet, hogy mikor maga akkor nyáron protestáns etikáról beszélt én a magam véleménye szerint magyaráztam, s ezzel nem egyezett meg amit az utolsó időkben mondott. Mivel ez a változás, /vagyis az én véleményem szerinti változás/ akkor következett be, és objektíve a B. ^{Rach}ügyeire vonatkozott, egész természetes, hogy ezzel a barátsággal hoztam összefüggésbe. Ami a további magyarázatot illeti, azt tagadom s nem engedhetem meg, még ha ügyetlenül fejeztem is ki magamat. A "philosophiájában is" nem ezzel összeköttetésre vonatkozott, hanem hogy ez vált a másik oka az elhidegülésemmek. /2/ Soha olyat nem mondtam és nem gondoltam, hogy felhasználja az ő systemáját s plane ezért változtat az elvein. Ez volt már az első levelemben: /mindig az akkori véleményemről van szó,/ ma már nincs semmi véleményem, ugyanis mindegy/ Maga barátságából pártállást foglalt ellenem és látszólag Blochnak adott igazat: az ő/utolsó véleményében rólam, azt hittem, ha van valamiféle megértés emberek között, az ilyenekben kifejeződik. Nem vártam soha senkitől baráti önfeláldozásokat s ezért tulzott a hasonlata, mert velem mégis baráti-

41

formán beszélt addig mielőtt vártam valamit. Nem vártam annyit mint a mennyit Blochnak tényleg megadott, hogy állást foglaljon mellettem, csak annyit, hogy ne tegye ezt ellenem. Nem segítséget vártam, hanem közönyt; /hogy ez nekem segítség lett volna az mellékes, és személyes/ a maga "nem élet" szempontjából ez volt a legikusabb. Tehát nem sokat várásról sem szemrehányásról nem volt ~~is~~ ott szó, csak tényekről, amik arról győztek meg, amint már az első levelemben mondtam s a mire nézve hiszem nincs véleménykülönbség közöttünk, hogy ilyen esetben nem lehet többé két ember közt emberi viszonyról szó, ami mégis csak életviszony.

De most azt is beláttam, hogy csakugyan félreértettem magát. A "nem élet" a mi ellen florenzezi levelemben is irtam, tényleg mindig csak önmagára értettem, hogy magának nem kell többé semmi, mert ha ebben az is benne foglaltatik, hogy maga sem adhat többé másnak a legcsekélyebbet sem, akkor nem értem hogyan képzel el emberekkel érintkezést. Hogy szolgálhat valakihez, hogy lehet bizalma s hogy fogadhat el mástól bizalmasságot? Ez utólag nagyon megegyenítő másokra. És mégis azt bizonyítja, hogy míg élünk nem lehet nem élni, mert még az is élet, hogy az utca egyik oldalán megyünk-e vagy a másikon, még az is, hogy negative teszünk-é valamit.

Mindez megint csak kérdés és kétkedés ~~is~~ nem szemrehányás. Hogy maga is hozzá járult ezzel ahoz, hogy a világot nem értem ebben természetesen nem hibás; hogy a világ ostobául alogikus abban senki sem hibás, B. ^{Rock} sem abban, hogy olyan szerencsétlen hivatása van emberileg, hogy akinek az életébe belép bajt, vizályt, félreértést és negatívot visz be, annyival inkább minél tovább *elrejt* ezt a tényt a genialitása. Én

nemcsak éreztetem, hanem többször meg is mondtam az ő ethikai lényéről a véleményemet, ami benne a bonni tartozkodása óta fejlett ki teljesen s amit csak az enyhít, hogy nem rossznak, hanem beteg etikájú embernek tartom.

Beismerem tehát a félreértésemet, a min az egész barátságunk alapult. A másik részben nem engedhetek azonban egy betűt sem. Ujra hangsúlyozom és minden magyarázás ellen tiltakoznom kell. Amit a philosophiájára nézve mondtam ez: mikor utoljára itt volt, beszélt a forma és az anyag küzdelméről s a végén ezt mondta /nem tudom szó szerint/ a tiszta forma Krisztus, a tiszta ~~anyag~~ Antichristus; /a kettő egységéről is beszélt coincidentia oppositorum által/ A fogalmaknak vagy ideáknak ezt a theológiai formákkal való felruházását Blochnál hallottam gyakran, s úgy vélem hogy nem a maga gondolkodásmódjának megfelelő s abban a pillanatban kiesőnek, sőt kirívónak éreztem az egész elmondott gondolatmenetből. Bántott, mert idegennak éreztem magától /megtörténhetik, hogy itt volt valami érzelmi befolyás is a kritikámban, mert azokban az időkben - sok egyebet is idegennak éreztem a tetteiben/ de becsületesen és rossz akarat nélkül a maga szempontjából nem tartottam helyesnek, s becsületesség kérdésének tartottam a magam részéről, hogy ha már erre került a sor, hogy megmondjam a "csalódásainat" ezt se hallgassam el. /Én t.i. azt gondoltam, amint az első levelemben említettem, hogy maga azért nem ír olyan soká, hogy sejti ezt az összehalközést, legalább a ^(:fenekelt:) ~~masikra vonatkozólag~~ közöttünk s hogy szó nélkül elértünk oda, ahová ~~most~~ ^{most} annyi szóval./ Ez az amit én philosophiai befolyásolásnak gondoltam; tehát nem systemáról van szó, hanem inkább formai kifejezésről, de ami azt hiszem nem mellékes; a mely formák úgy vélem illenek a Bloch kosmologikus költészetéhez de nem a maga logismusához. Ez nem sértés és nem lehet vád,

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

s nem tartaná annak ha a középkori philosophia, vagy Plato vagy bárki más/él mult philosophus/befolyásáról mondtam volna. Talán okosabb, ha nem érzem magam feljogosítottnak erre a kritikára, de nem hiszem, hogy jogom lett volna egészen elhallgatni. Talán akkor mindjárt meg kellett volna mondanom, de annak is meg van az oka miért nem tettem.

Engedje meg, hogy hivatkozzam arra, hogy én régen megmondtam, hogy a maga ideái systemát kívánnak nem essayformát, habár akkor csak aesthetikai systemára gondoltam. Nem mondhattam tehát, hogy maga systemát vesz el másótól, mert én hamarabb meg voltam győződve a systematizáló képességéről mint bárki más. Annyi rosszat ~~NI~~ ~~NI~~ kell intellektuális megértés dolgában magáról feltételeznie hogy ennek a konstatálását a hiuságom is követeli. Épen azért bántott, mikor ebben a várt systemában olyat találtam, ami az én belátásom szerint nem maga volt. /Kérem ne mondja hogy nem volt jogom várni, valamit csak szabad várni az embernek./

Nem tudom, hogy nem irtam-e megint egészen mást, mint maga kérdett. De most már igazán lehetetlen minden további magyarázat, hiszen mindenki a maga külön nyelvén beszél. Ha én is olyan szigorú akarnék lenni, mint maga én is azt mondhatnám, hogy a legfontosabbra nem felelt: az hogy nem jött el azt jelentette, hogy elfogadta a B. ^[Értelme] véleményét rólam s ha igen, hogy jöhetett el még azután? stb. stb. Végre is egészen emberies kíváncsiság ez és senki sem annyira tisztán intellektuális, hogy megelégedjék azzal, ha észbelileg elégnék tartják, emberileg nem, ~~és~~ és eltekintve annak a véleménynek a durva kifejezésmódjától, csak nem beszélhetek valakivel, aki a legfinomabb formában bár ugyanest vagy csak a századrészét hiszi rólam. És mégis azt kell kérnem, hogy erre a kérdésre ne feleljen.

44

Valamiféleképpen azt érezteti a levele, hogy ami történt nem ellenem történt, hanem egy más szomorú sors-szerű történés volt, s ezt az illuziót szeretném megőrizni. De meg tudom azt is, hogy most dolgozik s ez a legfontosabb; már azért sem akarom, hogy ezek a személyes ügyek elvegyék az idejét. És szeretnék annyit megtartani, hogyha mégis bármikor úgy érezné, hogy szüksége van reám, valami akaratlanul rosszul mondott vagy félreértett szó /mi most könnyen megtörténhetik/ ne akadályozza meg, hogy hozzám szóljon. Lehet, hogy ez a gondolat is a maga életelvének meg nem értéséből származik, s hogy az kizárja, hogy valakihez fordulnia kellene, de az ember sohasem tudhatja. Addig is Isten vele E.

18.

Heidelberg
Uferstrasse 8 a

(Mátyásföld),
[1913.] február 4.

(L5)

~~.....~~

Kedves Gyuri, igaza van, nem tudok mást mondani, mint hogy igaza van, és minden igazság nagyon szomorú és igaztalan. Talán csak abban nincs igaza, hogy segíteni nem lehet. Nagyon nagyoknak lehet, *Jesus* ~~nek~~; és nagyon kicsiknek is, tudatlan, jelentéktelen asszonyoknak. Abban is igaza van, hogy magának meg kell csinálnia ~~/a/~~ a munkáját s a többi nem fontos. Én hiszem, hogy azt mégis meg fogom érteni és talán abból magát is; /ez a második már csak subjektív dilettantizmus-tudom/.

Igaza van, csak talán más szempontok vannak: maga elhitte, hogy én összefüggést gondoltam, s ennek "megfelel valami realitás". Ez férfiasabb. Én asszonyosan azt mondom csak, hogy a mi fájt azt ~~/s/~~ nem lehet "nem-fájttá tenni". És ha mindezekon túl mégis megérteni akarással és érdeklődéssel fogok gondolni magára, /a mi persze semmit sem ragaszt össze és arra nincs is semmi szükség/ ne utasítsa vissza.

Emmy

19.

Heidelberg
Uferstr. 8/a

Mátyásföld,
[1913.] február 24.

46

Kedves Gyuri, nem tudom érdeklő-e, de megírom, hogy ma a drámabírálat korrekturáját megkaptam a Szemlétdől, tehát a jövő hónapban megjelen. Kihagytak belőle a végén éppen a kritikai részből. Üdvözli Emsey

~~Mátyásföld II. 24.~~

és egy néhány kisebb változtatást is tettek egészen feleslegesen: /

MTA FIL. INT.
Lukács Archiv

1913. FEBRUÁR 24.

18. 20.

Ritók Emma

Lukács Györgyhöz

~~/boríték és keletkezés nélkül/~~

~~/1913. tavaszán/~~

(47)

1
17
2
37
11

Kedves Gyuri, csak most kaptam meg, azért küldöm ilyen későn. Alkalmadtán kérem vissza, mert nekem csak ez az egy van. A végének a laposságáért, az "amellettek" és "azonkívül"-ekért Voinovich ur a felelős. Edith² mondta milyen szép francia kritikát jelentek meg.³ Nagyon örültem ~~nek~~ neki és szeretném olvasni. Nincs meg Micinél? Ha igen, értesítsen egy levelező lapon, hogy elkérhessem tőle. Üdvözl

Emma

MIA FIL. INT.
Lukács Arch.

211.

(48)

Mátyásföld,
[1913.] április 22.

Kedves Gyuri,

egy kéréssel jövök, de csak úgy, ha semmi alkalmatlan-
ságot nem okoz. Ha meg volnának magának az én régi leveleim vé-
letlenül, különösen az 1911 őszén vagy telén írottak, ide adná
azt nekem átnézni? Nem ¹ a regényem írásához kellene
és sajnos úgy látom Blochtól nem ~~van~~ tudom megkapni, pedig ha
nem is okvetlenül szükséges, de nagy könnyebbség lenne. Különb-
egész különösen fel merült bennem az a kérdés, hogy mennyire
van joga egy írónak felhasználni mások leveleit. /A dolog nem
sürgős, mert a regény jó ha ebben az évben készen lesz, de azért
írom meg előre, hogy ha a kezébe akad, vagy hazajön s itthon
megtalálja eszébe jusson a kérésem/.

A másik kérdés Dionysos Arcopagita ~~Van~~ Valaselyik kisebb
mystikusnál olvastam idézetet belőle, s aztán most Susoban
/akit különben egy kicsit nehezen tudok bevenni az édeskéssége
miatt/ és azt találom hogy az a pár idézet volt a legszebb mind-
kettőben. Windelbandban alig van valami róla. Tényleg érdekes
és értékes ember ez? Philosophiailag vagy költőileg?

Máskülönben azt hiszem nálunk is változnak a viszonyok. A
Herbert matinéja ~~27~~ ²⁷ ~~szépen~~ - kitűnően sikerült és a ~~77~~ multkor
egy egészen idegen alak, /gymn. tanár!/ lelkesedett a maga
írásaiért, s azt mondta, hogy a fiatalságra nagy hatása van, s
az egyetemen egy valóságos Lukács-kör van, akik kimondottan a
maga hívei. /csak én fogok-é úgy járni, mint az öreg cigány:
síthatsz már nap, de nem lesz kék!/? Tehát itt is bizonyos a

ψietős

↑
7

1913. apr. 20.
Gyuri-matné

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

(42)

tartós hatás, épen azért mert a fiatalság a hordozója. A francia kritikákat még nem olvastam, beteg voltam s nem mehettem el Micihez. Szívesen üdvözl

Emmy

22m.

Heidelberg
Keplerstrasse 32.

(Mátyásföld),
[1913.] (április 30.)

(10)

Szerdán

Kedves Gyuri, köszönöm a szives értesítést, persze, hogy most már addig nem gondolhatok a levelekre míg újra Pestre nem jön, kérem tartsa fenn akkorig az emlékében.

A Herbert ügyeiről ^(persze) miát sem tudtam, csak a külső siker után ítéltem, amit Micza nővérem mondott el, mert én ~~12~~ hetek óta beteg vagyok s oda sem mehettem el. De ma is azt hiszem, hogy nem a tisztességes emberekben van itt hiány, hanem abban, hogy mindennek az adminisztrálása a nem tisztességesek kezében van. Mindenki panaszkodik és dühös és végre is ^(még) a Tisza István Szemléjéhez is kell fordulnia annak aki a Nyugat mindenhatóságát ~~is~~ és szentségét nem ismeri el. Ez a szomorú; a tisztességes művész nem boldogul, a tisztességes közönség pedig nem tudja, hogy olyanok is vannak. Lehetne itt sokat tenni van is egy kivihetetlen ideám a Herbert részére.

Areopagitát is köszönöm; mindjárt gondoltam, hogy valami nagyak kell a mögött a pár idézet mögött rejleni. Szívesen üdvözl

Emmy

~~HA~~ Olvasta az aesthetikai congressus programját Külpe:
Die Stellung der Ästh. im System der Wissenschaften!! Azt hiszem főleg az ő müncheni kinevezése miatt történt a Logosban is megjelent tiltakozás.

MTA FIL. INT.
Lukács Archív

23.

(53)

Heidelberg
Keplerstr. 32

(Mátyásföld,
1913. május 4.)

K. Gy. nagyon köszönöm, a nyomtatványt pár nappal ez-
előtt megkaptam és borzasztón csodálkoztam a maga és a posta
gyorsaságán és nem jutott eszembe se véletlen, se telopathia.
Nekihez személyesen elmegyek az ügyben, úgy is régen készülök
hozzá, de már hetek óta bajlódom egy kellemetlen influenza
maradványával, nem tudok bejutni Pestre és minden ügyem stag-
nál utánjárás híján. Sok üdvözlöt

Emmy

~~24.~~ 24.
Heidelberg
Keplerstrasse 32/b

59
Mátyásföld,
[1913.] május 8.

~~Mátyásföld máj. 8.~~

Kedves Gyuri,

nagyon kérem küldje vissza a Szemlében megjelent ismertetést, nem alkalmatlankodnám most ezzel, de egy külföldi ösztöndíjat akarok kérni az államtól, s azt hiszem jó lesz ezt is mellékelni. Arra gondoltam, hogy az én korom mellett nem igen van már sok időm várni, hogy a magam emberségéből hosszabb időre kijussak és ki tudja, ^{lehet} nem bukik-é ~~121~~ meg hamarjában ez a kormány a melyiknél mégis van protektio. Igaz, hogy esetleg még szegényebb embertől veszem el /ha megkapom/ de mivel ugy is csak a protektio határoz, nagyon könnyen megeshetik, hogy nálam még kevésbé ^{megérve} alkalmas ember kapja.

Sőt magát is megkérném, hogy ha van valaki ismerőse aki a közoktatásnál befolyásos, szóljon neki az érdekesben. Azt mégis tudja ugye, hogy munkás ember vagyok, s komolyan ~~121~~ akarok dolgozni, és én bizonyosan tudom, hogy amit meg akarok írni jó és okos lesz. De itt Mátyásföldön lehetetlen nyélbe ütni, látnom ~~121~~ kell még hozzá, még pedig csak abból a szempontból és nemcsak általános művészi "élvezet" szempontjából - t.i: a rútról ~~121~~ van szó. A "mozdulat" a kiinduló pont (sőt mélyebben az akarás, de ez nem tartozik a képzőművészeti részbe, csak részben) és ezt látnom kell az egyiptomi koczka sziklába beletett mozdulatlanságtól kezdve, amit

Firenzében ~~14~~ láttam, tovább. Antikok kellenek de nem a
diszkuszvető - egyszóval Róma, Páris /a modernekre nézve/ és egy
kis Hollandia, Rembrandt. Nem hiszem, hogy szeptemberre meg-
kaphatom, de talán a jövő tavaszra. Rengeteg munka áll előttem,
a regényt szeretném úgy befejezni, hogy jan.-ra esetleg a Nyu-
gatba mehetne /ha ugyan klikken kívül állónak ez lehet/ közbe
pihenésül Kant fordítás, s a jövő évre nagyon komolyan a rut.

Irja meg kérem, ha tehet valamit. Köszöni és üdvözlí

Emmy

25.

Mátyásföld,

[1913.] július 21.

54

Kedves Gyuri,

talán megkapja ezt a levelet valahol, egy pár kérdéssel jövök. Ugy tudom Fülep Romában van; mivel minden valószínűség szerint megkaptam az ösztöndíjat, januártól május végéig odamegyek. Nagyon kellemes volna nekem, ha nem nagyon közel álló, de mégis valaki aki egy kicsit segíthetne rajtam néha néha ott volna. Ha tudja a czimét kérem írja meg, hogy megkérdezzem ott lesz-e még akkor. Igaz, hogy egy festő-pár ismerősöm is ott lesz állítólag, de azok nagyon németek. Ugy tudom Fülep művészettörténetben jártas /nem philosophia kell/ az is nagy segítség volna nekem épen Romában, nem gondolja?

A másik: a mostani munkájában ír maga a mozdulatnak arról a compositióbeli és stilbeli fontosságáról a miről Ravennában beszélt? Rengetegül jó volna nekem ha ez a kérdés már meg lenne csinálva s hivatkozhatnám rá, mire az én munkám elkészül. Akkor én ezen nem törném a fejem, mert emlékezem, hogy absolut beleillett abba amit én gondoltam, vagyis akartam gondolni, s magát semmi esetre sem bánthatja, ~~ha~~ ha hivatkozom rá.

Hazajön szeptemberben? A regényem nagy utolsó átdolgozása körülbelül akkor fog meglenni, s az az egy-két levél, amire emlékszem segítség volna. Ha nem jön haza, másként rekonstruálom - ezért szeretném előre tudni.

Nem tudja Bloch Ernst Heidelbergben van már végleg megtelepedve? Ez is a levelek miatt kellene. Két esztendőn át a legszebb gondolataimat azokba a levelekbe tettem, s most igazán sajnálnám, ha fel nem használhatnám ugyse igen irók több regényt ebben a kis ^{d/}életben. Bloch megígérte hogy elküldi, ha hazamegy - de most nem tudom hol keressen ~~(k)~~, mióta megházasodott, vagy nem házasodott? A fő, hogy közel van-e Ludwigshafenhez. Mikor először kértem, nagyon tisztességes hangon felelt s ígérte meg, úgy hogy nem restelhetem figyelmeztetni az ígéretere.

Itthon philosophiai társaságot csinálnak, (vagyis csinálunk) azt hallottam maga rengeteget dolgozik. Mégis sajnálom, - még mindig annyira hazafi vagyok ^{hogy} - Lázár Béla fog a berlini congressuson minket képviselni. Minden jót kíván és ne haragudjék a sok kérdésért.

Emmy

28.

Ritók Emma
Lukács Györgyhöz~~/boríték néküli/~~
[1914.] május 28. A

②

Kedves Gyuri, a kritikát elküldtem Beöthynek még egy néhány stiláris javítással. Egy novellát írok /egy kicsit a jövőd regényem stilusa és genréja/ nagyon nehezen készül és nehézkes és annyira távolodom mindattól ami zsurnalisztika és tárcza, hogy azt hiszem ide s tova semmit sem fognak tőlem közölni a lapok. A regényem egy harmadik fejezet kezdetén állva maradt. Megpróbálom ~~is~~ folytatni, de ilyen teljesen reménytelenül, hogy valaha valamiféle nyelven könyv lesz belőle, nem megy. Szamárság beszéd az, hogy az ember magának ír; fiatalon el lehet hitetni az ilyet az embernek magával, de nem tiz esztendei várakozás után. Amellett még mindig nem szabadultam meg egy lehetetlen terv gondolatától és még azt teljesen le nem rázom és az egész tisztán nem áll előttem, tudom, hogy nem fog simán menni. Nagyon szeretném már a maga epos könyvét olvasni. Egy pár regényt olvastam újra ~~is~~ és rájöttem, hogy százszor nehezebb kérdés, mint a dráma. Az Education sent. áll olyan messze a Karamazovtól mint a Ragikuntól a komikum, csak hogy nem ellentétes irányban. (Szerintem ugyan a másik sem ellentétes a művészetben).

Különb, mivel lehetetlen hogy az ember előtt ne legyen valami, ha élni akar, hát elhatároztam, hogy egy pár év múlva mégis megpróbálom a magántanárságot, mire a mostani határozatot már elfelejtik. Csak az a baj, hogy nem érdekel igazán, akárcsak magát az Athenaeum. Pedig így nem lehet

semmit csinálni, így természetes hogy Dienesék és Voinovichék kezébe mennek át a dolgok. De hát én se bánom. Én már megöregedtem ilyen lelkesedésekhez. Megöregedni azonban nem annyit jelentesz mint megöszülni~~ni~~ - hanem egyedül maradni. Nem furcsa, hogy az ember ne találjon se férfit, se asszonyt aki hozzá való? Én ismerek olyan jó barátokat, akik mindennap együtt tudnak lenni, együtt utaznak és nem unják egymást. Hogy nekem legalább egy ilyen kisebbfajta csoda nem akadt. (Ne gondolja ~~is~~ azonban, hogy ilyen elegikus hangulatban vagyok, dacára hogy a tengeren meghültem és még most is köhögök, bizom és egészen jól érzem magam. Sőt most sem jutottam még el a Verneinenhez az isten világával szemben, csak mindig jobban csodálkozom, nyolcvan éves koromra kérdőjellel fogok válni.)

A Zalai írásaival szemben eddig én is úgy voltam, meg is mondtam neki. De épen ennél két dolgot találok ami tovább mutat. Az egyik a Kontinuum Erfahrungból az ^{de}ir~~e~~ elmélet, ami csak úgy mellesleg említve van benne, a másik a Systematisatio elmélet, ~~is~~ ami az egésznek az alapja. (Azt hiszem, még nem beszéltem Zalaival róla). Ezt úgy értem, hogy egy Prolegomena lehetne belőle zu jedem künftigen System, ami ha nem is egy hegeli metaphysikának a kezdete, de lehetne egy kanti kritikának. Persze nem fogja megírni, talán még akkor sem ha a viszonyai megváltoznak, mert magyar ember, csak egy kicsit jobban írni!

Talán tovább kellene Hbergben maradnia, hogy komolyan elérjen ott valamit? Isten áldja

Emma

27.

Heidelberg

Keplerstr. 28.

[von fremder Hand verbessert:]

Berlin V.W.6.

Hospiz: Friedrich str

(58)

(Mátyásföld),

~~(1915.) február 14.~~
14. Februar (1915)

Lieber Georg, natürlich werde ich nach Ihrem Wunsch verfahren; ich dachte auch, dass jene Idee ein integrierender Teil Ihres Werkes sein kann, und ich sehe jetzt vollkommen ein /obzwar ich Ihre kleinen Buchstaben nicht ganz lesen konnte/ dass Sie Recht haben. Ich arbeite andere Teile meiner Arbeit aus, vielleicht bis die meine fertig sein wird, wird Ihr Werk auch erscheinen.

X F.-s Adresse ist Logodi-u.49. Es schein^t ihm gut zu gehen, ist bei der Stadt /Kunstsektion oder soetwas angestellt/; die Frau erwartet bald ihr Kind. Leider ist aus unserer gemeinschaftlichen Plan von einer Revue nichts werden können. Ich war schon bei früheren Besprechungen überrascht, dass er niemanden, den ich vorschlug als Mitarbeiter, annehmen wollte, aber Krudy und Hevesi schätzte; doch dachte ich, dass wenn er unsere hiesigen Verhältnisse kennenlernt, einsehen wird, dass wir weder auf Goethe noch Hegel rechnen können, sondern mit dem unsrigen vorlieb nehmen müssen. Es war auch davon die Rede, dass wir darin meine neuen Roman veröffentlichen. Ich gab ihm das Manuskript über, worauf er eine vom Anfang bis Ende abfälligen Kritik gab, und wollte dass ich das Ganze nach seinem Sinn überarbeite. Ich nahm das nicht an, worauf er mir einen persönlich wie schriftstellerisch so beleidigenden Brief schrieb, dass ich einsehen muss, dass ein Zusammenarbeiten mit ihm unmöglich ist.

MTA FIL. INT.
Littera Archi

-2-

(59)

Aber von meiner Idee einer Revue kann ich nicht absagen, ich warte ja seit Jahren darauf, dass jemand sie ins Werk setzt, wir haben ^{auch} (davon als wir zuletzt bei Edith zusammen waren mit Ihnen gesprochen, und ich habe wirklich wenig Zeit zu warten. Sie ist ja wirklich nicht nur meine persönliche Angelegenheit. Wäre ich nicht eine Frau, hätte ich nicht auf andere gewartet. Ich habe jetzt Herbert und Fogaresi geschrieben /früher war F. dagegen, dass ich irgend jemanden den er nicht erwähnt daran spreche/, aber es scheint jederman hält die Sache selbst nach dem Kriege für unmöglich aus pekunieren Hinsichten. Als Sie von Ihrer Dostojewski Arbeit schrieben, dachte ich daran, dass Sie eine Theil davon zum Übersetzen uns überlassen würden und auch in anderen auf Ihre Hilfe. Darum habe ich von dem Ganzen (-jetzt/so ausführlich geschrieben, um zu wissen ob Sie auch die ^(Ganze) Sache für so unmöglich erachten? Ich bin wirklich ganz abgeschlagen, dass mir nichts im Leben gelingt und dass vielleicht die Besten bei uns kein Zentrum haben können. Wie ich hörte ist F. von militärischen Dienst dispensiert. ✓ Ich hoffe, dass Sie mir wegen meiner "Stilfrage" nichts nachtragen, und glaube, dass wenn Ihr Werk erscheint und ich den ganzen Gedanken entwickelt sehe, von dem, von mir jetzt gedachten Sinne nicht so entfernt sein wird.

Mit vielen Grüßen

Emma

MIA FIL. INT.
Collection Arch.

28.

~~Anna Ritoók an Georg Lukács.~~

60

16. März [1915]

Lieber Georg, aus Ihrer Karte sehe ich, dass Herbert Ihnen noch nicht geschrieben hat. Die Sache stand so: als ich im Rom war, hat F. ^[ülp.] über die ungarische Verhältnisse mich gefragt und was man hier machen könnte. Sogleich sprach ich ihm vom meinem Lieblingsprojekt vom Revue, und er sagte dass er sehr gerne helfen möchte es zu verwirklichen. Dann fragte er über die Menschen und der erste den ich erwähnte war Herbert, weil ich auch derselben Ansicht bin wie Sie. Er wies ihn aber mit der grössten Geringschätzung zurück. Ja mit wen wollen Sie denn die Sache verwirklichen? Es werden schon neue Menschen kommen, antwortet er. Keinen einzigen, den ich erwähnte, nahm er an, aber ich hoffe, dass wenn er hier sein wird, er auch einsieht, dass nur aus unseren Verhältnissen und nicht aus irgendwelchen Traumen etwas zu verwirklichen ist. Hier sprach ich wiederholt von Herbert, aber er verhielt sich immer ganz zurückweisend. Unterdegsen war die Rede immer von "unser" Revue, was ich sehr natürlich fand und dass mein neuer Roman darin kommen könnte. Ich gab ihn den Roman zu lesen. Seine Kritik war absolut ablehnend und dass ich das ganze von a bis z überarbeiten muss, er wird mir sagen was ich daran ändern soll und wie. Ich kenne die Schwächen meiner Romane von einer absoluten Masstab gemessen. Dieser ist auch "Romanteppich" wie Herbert von vorigen sagte, doch in Conception und Gedanken stent er hoch über unsere Mittelliteratur, was gar nicht eingebildet klingt.

Baldy 993. l. v. h.

MEIA FIL INT.
Lukács Arch.

61

Sie kennen ja die anderen. Und dass ich nach seiner Anweisung schreibe ist einfach beleidigend. Ich bin doch kein Obertochter die nach dem Ratschläge des Preceptors etwas zu überarbeiten hat. Ich war sehr erbittert, fasst krank daran, aber ich wies seinen Rat in dieser Hinsicht ganz höflich zurück und sagte, dass ich selbst einige Bemerkungen seiner Kritik einsehe, dass ich aber das nach meiner Ansicht nach verwenden werde. Darauf schrieb er mir einen unerhört beleidigenden Brief voll mit persönlichen Bemerkungen über den "Schriftsteller". Ich zeigte den Brief dem Herbert, er fand ihn auch lächerlich ungerecht. Es ist ausgeschlossen, nicht nur, dass ich in einem von ihm geführten Blatt schreibe, sondern dass er mich nach einer solchen Meinung dazu auffordern kann. Nach einiger Zeit ist mir eingefallen, dass F. jedermann den für tauglich hielt ausgeschlossen hat, warum sollten wir ausgeschlossenen nicht unser Revue machen? Ich sprach mit Herbert. Auf meine höchste Überraschung antwortet er, dass F. ihn schon aufgefordert hat. Dass er nach jener Ironie und Verwerfung womit er H. kritisiert hat, dies ~~Thun~~ konnte warf sogleich Licht auf seinen Charakter. Natürlich kann und will ich ohne H. nichts machen so dass ich meinen Plan aufgab. Ich muss Ihnen aber sagen, dass nur mit H. als Redakteur unmöglich ist etwas zu machen, er ist so unpopulär, man muss das Publikum zuerst dazu erziehen, solche Menschen zu "apprecialui". Nun ist indessen dies geschehen. F. wollte die Revue so machen, dass er eine städtische subventioniste pädagogische Revue "Uj Élet" übernimmt; ausserdem wollte er eine neue // philosophische Gesellschaft // eine phil. Bibliothek und Lesekreis machen in der städtischen Bibliothek. Was mit ^{P)} phil. F. zu tun hat, ist mir unbegreiflich, woher er auch noch mehr

MEA FIL. INT.
L. Arch.

Philosophen nehmen will, da schon zwei Gesellschaften viel zu viel waren. Dass diese phantastischen Pläne ganz ohne Kenntniss der Umstände gemacht sind, kam heraus. Zuerst fällt dem Redakteur vom Uj Élet gar nicht ein, sein Blatt überzugeben und von seinem Einkommen daraus abzusagen; die Magyar Philosophiai Társaság will sich gerade jetzt reorganisieren; unseren kleinen Kreis einschmelzen, sie haben schon eine kleine Bibliothek, eine Revue und wollen das Athenaeum auch übernehmen und dadurch auch akademische Subvention bekommen. Eigentlich ausgezeichneter Plan, wenn gut gelingt, denn dadurch würde endlich etwas einheitliches zu stande gebracht. Dadurch hätten alle rein philosophischen Arbeitenden jüngeren Generation Platz und es bliebe der Plan einer guten (so weit bei uns möglich) literarisch aesthetischen Revue, was gar nicht existiert. (Nyugat ist auf eine Niveau gesunken, wovon Sie keine Idee haben). Da man F. allgemein für überschätzt zu halten anfängt, er scheint etwas von Grössenwahn (und Rollespielen in der Öffentlichkeit) zu haben eine allgemeine Enttäuschung entstand in seiner Hinsicht. Dies hörte ich von Jemanden, ^(in dieser Sache) der gar nicht in diesen erwähnten Sachen teilgenommen hat und ganz objektiv sprach.

Jetzt steht alles so: es tut mir leid wenn H. in die Pläne von F. eingeht (ich sagte ihm meine Meinung und Wissen über F.) denn er wird mit ihm nicht zwei Monate aushalten und die ganze Geschichte Fiasco machen. Geht er nicht hinein, so werde ich sehen, ob wir nicht mit ihm und einigen zusammen etwas machen können; ja es ist sehr optimistisch; aber jetzt

MEIN EIL. INT.
Lukács Arch.

bedeutet Optimismus Leben, Wenn das ganze nicht gelingt,
so bleibt es beim alten und Fürst M. und Tormay C. die
grossen Schriftsteller und Nyugat als Kulturcentrum für
Ungarn. Denn dass F. nichts dauerndes in stande bringt
davon bin ich überzeugt.

Ich beendigte vor paar Tage^{ly} die Übersetzung der "Urteils-
kraft". Bei Jánosi geht alles gut. Viele Grüsse von

Emma

29.

(64)

~~Emma Ritsók an Georg Lukács~~

20. März [1915]

Lieber Georg, heute erhielt ich von Fogarasi die Nachricht vom Zalai's Tod. Ich glaube nicht daran; es ist kein persönliches ~~Sich~~ ^{Sich} täuschen wollen, da er für mich, seit er seine schöne und edle Lebenslinie verlassen hat, gestorben ist und kein ^(xxx) Verlust mehr für mich als jene seelische grösser sein kann. Aber menschlich ist es so grausam, so ungerührt unsinnig, ich glaube nicht daran.

[Vielleicht standen Sie ihm näher als wir alle dachten. Denn er liess wie Fogarasi schreibt, seine Manuscripte für Ihre ^Sorge, im Falle er nicht zurückkehrte. Wenn es doch wahr ist /wäre es doch eine höhere unverständliche Wahrheit, oder gar zu verständliche?/ Sie werden es gewiss übernehmen, die anderen Freunde werden ja Ihnen beistehen im Ordnen etc. Aber es sind schon so viele falsche Nachrichten vom Kriege gekommen, sollte man nicht warten?

Mit besten Grüßen

Emma

MTA FIL INT.
Lukács Archiv

30.

(67)

Heidelberg

(Budapest),

~~XXXXXX~~ Keplerstrasse 28

14. April (1915)

Lieber Georg, Sie werden gewiss denken, dass ich daran gar kein Recht habe, doch bitte ich Sie mit meinem tiefsten Ernst, keine entscheidende Schritte zu tun in Ansehung von Zalai's Manuscript, bis keine volle Sicherheit über sein Schicksal ist. Ich weise ja dass fasst alles gegen mein Zweifel darüber widerspricht, doch wenn ~~es~~ nur die kleinste, Unmöglichste Hoffnung noch da ist, dass er wiederkommen kann, wäre es schrecklich für ihm, dass man diese Hoffnung nicht aufbehalten hat. So oft kommen falsche Meldungen, so oft nach Monaten langen Schweigen doch Briefe von Gefangenen; und ich habe ihn am ^{ten} ~~meisten~~ gekannt, am ~~meisten~~ ^{meisten} geliebt, ich weiss wie schwer ihm fallen würde, wenn er doch zurückkäme - es ist ja nicht absolut ausgeschlossen; - dass alles über ihn entschieden ist. Bis der Krieg nicht beendet ist, ist ja keine Interesse für seine Arbeit von Fach-menschen auch zu warten, und dann wird ja alles klar und sicher werden. Aber wenn Sie auch denken, dass eine Möglichkeit überhaupt seines Rückkehrs existiert, ^{da} so möchte ich das auch mit meinem Glauben bestätigen.

Emma

Ich würde je willt dan wie das als wasche Ansicht in Betracht nehmen.

NTA FIL. INT.
Lith. Arch.

29. 31.

Heidelberg
Kepplerstr. 28.

(Budapest,
~~1877~~ 18. Januar 1917)

66

Lieber Georg,

der zweite Teil Ihres *Aesth.* des Romans hat mir noch besser gefallen, als der erste, den ich in Ms. gelesen habe. Die Typen sind so prächtig, anschaulich in einem höheren Sinne gegeben, das Geschichtsphilosophische mit der Formung ^(zu mir) in einer solchenn Einheitlichkeit begründet, dass es mir wie ~~Gesetz~~ *Gesetz* mässigkeit vorkommt, was ich jetzt gar nicht mehr anders denkbar erachte. In diesem Teil finde ich trotz des Reichtums, nicht jene übermässige Gespantheit der Gedanken und des Stils, die mich in der ersten Teil verwirrte und mir die Folgung der Gedanken erschwerte. Ich glaube der erste Teil ist viel zu gedrängt, die Gedanken stossen aneinander und darum ist für mich besonders/darin/was Sie von den *Griechen* sagen, nicht in diesem Sinne das letzte Wort ausgesprochen, wie in dem zweiten. Es ist ja möglich, dass diese Gespantheit eine grössere Überspannung über Ihre Sphären bedeutet, daher immer auch auf ~~andere~~ *andere* Zusammenhänge hinweist, die ich nicht genügend kenne. Ich hätte natürlich einiges zu ~~fragen~~ fragen, aber vielleicht wird dazu noch Gelegenheit sein.

MEA FIL. INT.
Ludwig Arch.

(67)

-2-

Sie wissen schon von den neuen Plan der "Akademie" der Gesellschaft? Es wäre gut, wenn es so gelingen würde, wie der Plan ist. Ich habe jetzt nicht mehr das grosse Vertrauen, wie früher an alten Anfang, aber vielleicht wird es doch gehen.

Mit vielen Grüßen

Emma

1872 INT.
MIA FIL. INT.
C. J. Arch.

~~32~~ 32

(68)

~~Emma Ritoók an Georg Lukács~~

~~Don. (12)~~

[Februar 1917]

Lieber Georg,
die Comité Pro Transsylvania hat mich ausgewählt, um
Vermittler in den beiliegenden Sache zu sein. Ich bitte
Sie, wenn Sie nichts prinzipiell dagegen haben, schicken
Sie eine aus Ihrer Arbeiten mit paar Zeilen /was eigentlich
keine Widmung sondern irgend ein "geistreicher" Gedanke
sein sollte, denn wem könnte man hier widmen?/ und Unter-
schrift.

Könnten Sie nicht vielleicht aus Ihren Bekannteⁿkreis
andere Schriftstellerⁱⁿ ^{für die Sache gewinnen!} z.B. Paul Ernst? Bitte tun Sie das
wenn es möglich ist. Wenn Sie aber nichts für die Sache
tun können benachrichtigen Sie mich davon in paar Zeilen.
Auf Wiedersehen!

Emma

USA FIL. INT.
Lukács Arch.

33.

~~Emma Ritoók an Georg Lukács~~

[Februar 1917]

(69)

~~[1917 febr]~~

Lieber Georg, vielen Dank für Ihre Freundlichkeit. Bitte schicken Sie an die Erwähnten alle, auch an M. Weber vom Aufruf einige Exemplare, davon werde ich Ihnen noch durch Cécile senden lassen. Hat Ihnen Herbert noch nicht von der Schule der Geisteswissenschaften geschrieben? Die die Sonntagsgesellschaft machen will? Wir warten sehr was Sie dazu sagen werden. Ich hörte Sie kommen im Frühling wieder zu uns, dann rechnen wir gewiss an einige Vorlesungen auch von Ihnen. Mit vielen Grüßen und Dank

Emma

MEA FIL. INT.
Arch.

34.

Heidelberg
Kepplerstr. 28.

(Mátyásföld),
(1917.) március 17.

70

Kedves Gyuri, tegnap hallottam Edittől, hogy lehet magyarul írni s azt is, hogy magának a "szellemi tudományok iskolájáról" amit magával együtt csinálunk még nem irtak, úgy látszik a metaphysikai érdeklődés növekedése a lustasággal együttjár, mert minden vasárnap délután ígérte valaki, hogy magát tudósítja és felkéri, hogy velünk tartson és ez a vége. Tehát az előadások már tegnap meg is kezdődtek Herbert és Fogarasi előadásaival. Azt gondolhatja, hogy milyen az irány és hogy az egésznek ez az irány ~~az~~ az alapja és ^{<terjesztés>} terjesztése, megértése az előadások célja, de nem népszerűen. Előadnak még Fülep, Hauser, Lukács, Mannheim, Ritóók, Antal, Kodály. Magára májusban számítunk, mivel azt írta, hogy a tavasszal ugyis készül Pestre, még pedig négy ethikai előadásra gondoltunk; ne hagyjon kérem eszerben. Én különösen szeretném ha ethikáról beszélné, mert azóta nagyon sokat gondolkoztam arról, amit a múlt évben ~~az~~ vasárnaponként erről beszélt, és úgy érzem, hogy muszáj lesz állást foglalnom a maga nézetei ellen, és addig nem tudom megtenni principiálisan, míg magától rendszeres kifejtését nem hallo.

Azonkívül van még egy kérésem. Ugy tudom az esthetikája itt van Pesten. Én most a formaproblémával vagyok elfoglalva s Herbert azt mondta, hogy a magáéban nagyon sok erre vonatkozó van. Megengedné ~~az~~ hogy a kéziratát elolvassam? Ugy tudom An-

tálnál van s meg vagyok róla győződve, hogy reám nézve fontosabb mint öneki, hogy elolvassam. Különben is lehetőleg hamar elolvasom s akkor visszaadom.

Kérem feleljen mind a két kérdésre mielőbb, főleg az előadást illetőleg, erről esetleg Herbertnek írhat, mivel nála van a központ.

A viszontlátásig üdvözli

Emmy

35.

Heidelberg

Kepplerstr. 28. Georg Lukács

(Budapest,
9. April 1917)

70

LevelenSlay

Herrn Dr. Georg v. Lukács

Heidelberg.

Kepplerstr. 28.

Lieber Georg, ich habe mit Anna von der Übersetzung gesprochen, ich kann damit bis zum 7. Mai fertig werden, eventuell auch früher. Ende April, wenn nicht, wenn nicht grosse sachliche Schwierigkeiten darin vorkommen, wenn nämlich zum Verständniss das Lesen der ersten Teile auch erforderlich ist; aber bis zum 7. Mai jedenfalls. Wenn Sie in April zu uns kommen, wie wir hoffen, kann ich Ihnen schon einen Teil zeigen, hauptsächlich wegen die Übersetzung Ihrer speziellen Terminⁱ.

Auf Wiedersehen

Emma

Abs.: v. Ritoók
Mátyásföld, Ungarn

MTA EIL. INT.
C. K. Arch.

Wädelsee Wädelsee

476

1.

Hier (Heidelberg)
Landhausstr. 21.

Postaügyi: 17.5.12.
Heidelberg, Keplerstr. 28.,
(1912. május 17.)

73

Péntek reggel

Kedves Lukács Gyuri (bocsásson meg, hogy így és magyarul írok, de kényszerítő asszociatív okoknál fogva másként nem tudok), nagyon meg vagyok lepve, nagyon örülök. Ám mégis kérem, ne jöjjön ma és még holnap se. Május 17.-18.-ika¹- érti (hogyne értendő) hogy ezek a napok semmiféle egyéb megterhelést nem tűrnek. S hogy "megterhelés" minden ami elvon és minden ami tán még mélyebben koncentrálsz, sürít, belevon. Legyen az bár még olyan jóleső, mégannyira vonzó is.

["Gefasst" tudom maga is szereti ezt a szót: az akarnék lenni, de egészen, a találkozásunkhoz. Addigra pedig szigorúan magammal ~~leszek~~ lehetni.

["Ténát talán vasárnap, igen? Közelebbit még írok szomb.^{este}, legkésőbb vasárnap ^{reggelig}.

["Addig is üdvözljük a legmelegebben, (—) L.-né Seidler Emmy

["Pesten hallottam, hogy Firenzé^{re} írt levelemet meg nem kapta. Ami nem egy okból nagyon bántott. Meg is akartam kérni, hogy reklámolja talán a póétán, de mai napig nem tettem (amit majd szóban jobban fogok megmagyarázhatni ^{úgy} mint még sok egyebet)...

2.

Hier (Heidelberg)
Helmholtzstrs. 1.

Heidelberg, Keplerstr. 28.,
(1912. május 18.)

(74)

Szombat d.-u.

Kedves Lukács Gyuri, köszönöm, hogy annyira megértett és hogy olyan könnyűvé teszi, kérem, hogy mégis valóban csak hétfőn jöjjön (de akkor biztosan!). Az impulzusom ugyan tiltakozik ellene, de másrésztől mégis érzem, vagyis inkább tudom, hogy éppen ez a vasárnap még kell nekem arra a bizonyos "Entspannung"-ra, mely e kétszeresen terhelt napok során fölötté erős szükségletté, sőt szükségessé ^{gá}vált. (Véletlenül ugyanis a szokott-nál több munkáink is voltak ezen a héten.)

☐ Hétfő ^{d.-u.} ~~előtt~~ tehát várjuk és szívből örülünk a viszontlátásnak. Akár korábban, akár később ^{is} mindegy. Mi ugyis itthon leszünk.

☐ Hogy azt az egyetlen irásomat, melyet ~~kivételező~~ tényleg el is küldtem, meg nem kapta, valósággal és mélyen deprimált. Ilyesmit egészen helyrehozni talán nem is lehet. De én legbelül mégis remélem. És ebben a reményemben ~~nagyjából~~ összefoglaltnak is érzem ehhez a nem várt heidelbergi tartózkodásához fűzött várakozásaimat.

☐ Baráti kézzsoritással ^a viszontlátásig

L. - (S.E.)

3.

Scheweningen - Holland
Grand Hotel

Heidelberg, Keplerstr. 28.,

2. August 1912

75

Lieber Dr. Lukács, vielen Dank für Ihre Nachrichten. Gerne möchte ich aber hören, dass Scheweningen ebensogut seine Schuldigkeit hat (ich meine natürlich Strand, Seebad etc.) als die Frankfurter u. Kölner Impressionisten (nebenbei: ich freue mich riesig, dass sämtliche Franzosen da u. dort bald nach Mannheim kommen sollen).

Wir sind seit Ihrer Abreise in einem sehr aufreibenden Zustand des Provisoriums sozusagen festgebannt. Aber Montag nachts geht's endlich doch fort u. zw. ^{aller} Voraussicht ^a noch in die Schweiz, Hotel Obersteiberg, via ^u Interlaken, Lauterbrüden.

Letzten Sonntag haben Sie ^(II) bei Webers viel versäumt: Schnitzlers Literatur; aufgeführt vom Ehepaar Schmid u. ^{Dr} Grünle. Als dankbares Gemüt, das ich bin, fand ich es ganz reizend. Man lässt Sie allgemein grüssen, Alf. Weber, mit dem wir den Abend ^{bei} Schmid ^{brach} verbrachten, war ^(III) ^{ob} Ihrem ^S Buches ² sehr erfreut. Hatte sich zunächst auf's Kapitel St. G. ^[etan] ^[George] gestürzt. Nicht war, Sie schreiben wieder ~~mal~~ wie's! Ihnen ~~weiter~~ geht. Ihrer: E.L.-S.

Mein Mann ³ grüsst wahrlich herzlichst mit.

4.

Postkarte

76

Budapest Dr. Scidler, Trachschlöss (Stegrelberg - Bern,

Városligeti Fásor 20. A.

4. September 1912)

Dr. Georg v. Lukács

Budapest, VI.

Városligeti Fásor 20/a.

Lieber Dr. Lukács, fast schäme ich mich für Ihre letzten Nachrichten aus Scheweningen heute zu danken! Sie haben mich auf einer unseren sehr komplizierten ^{to} tourist. ^{len} Unternehmen, unter allerhand Regentrüb- und mühsamen erreicht, die einer baldigeⁿ Antwort möglichst ungünstig waren... Mittlerweile hat Ihr eigentlicher Sommer ~~xxx~~ [↓] bereits ^{einen} ~~ihren~~ Abschluss gefunden. [?] Fühlen Sie sich aber auch wirklich ein bisschen erholt u. sind weiter auch wenigstens halb so faul als Sie in Sch. angeblich waren? Und Heidelberg? ^o W^o wird es für Sie wieder aktuell? für uns etwa in 1 Woche. Viel herzl. Grüsse für heute von Ihrer

E.L.-S.

5.

~~E. Lederer-Weidler~~ an Georg Lukács

[Heidelberg,

~~1911~~ Herbst-Winter 1912]

(77)

Lieber Dr. Lukács, Donnerstag 11^h abend, - soeben ist
Dr. Bloch fort u. es fällt mir schwer auf die Seele, dass
das bisschen Arbeit, welches ich noch heut machen wollte
unerledigt geblieben ist. So möchte ich mir den morgigen
Vormittag doch dafür freihalten, zumal ich weiss, dass
auf den nachm. schon garnicht mehr zu rechnen ist und -
mein Vortragstermin ^{rückt} ~~liegt~~ in bedrohlichste Nähe! (Donnerst.
oder Samst. ⁺ kommender Woche u. ich hab noch ~~kaum~~: ein Strich
fertig!)

[Also vielleicht lieber Übermorgen bis ich wieder etwas
für meine Gewissensruhe schon habe...

Herzlichen Gruss!

Ihre E.L.-S.

Ködelben Kördve

508. dd.

6.

~~Biederer-Soldner an Georg Lukács~~

[Heidelberg]

(78)

~~Herbst~~ Herbst-Winter 1912]

Donnerst. früh

Lieber Doktor, da der diesmal für Freitag angesetzte Disk-
abend wegfällt, möchten wir ^{U.A.?} Weber ^S seiner ursprüngl.
geäußerten Bitte gemäss doch für morgen rufen. Können
wir also mit Sicherheit auf Sie rechnen? Es fällt mir
ein, dass Sie grade am selben Nachm. bei Webers sind.
Hoffentl. ist die ausnahmsweise Häufung kein Hinderungs-
grund? Ich möcht' schon sehr ungern herumschieben auf
Sie verzichten aber ebenso wenig, od. noch weniger.

Herzlichst: E.L.-S.

Ja, sagen Sie bitte Dr. Bloch, dass Bubhoff (Gesch.d.
Mystik ^k von Plotin bis zur Renaissance) Dienst. u.
Freit. von 11-12 liest. Also morgen, wenn er will! Ich

geh' ^{geh'} gern mit.

(Ruge erst Mont.-Mittw.)

7.

~~Fr. Lederer - Soldat an Georg Lukács~~

[Heidelberg,

(79)

~~Heidelberg~~ Herbst-Winter 1912]

Donnerstag nachm.

Lieber Dr. Lukács, haben Sie Lust, heute mit in den Diskussions-
Abend zu kommen? Wir müssen diesmal unbedingt hin und ja,
bitte kommen Sie auch! Das wäre so nett u. dankenswert,
gerade weil's ja natürlich nicht ^{<gerade>} eben nochinteressant sein
wird. /:H. Salin: "Das Rüstungsproblem". /:Aber: Alfr. Weber ist ja
schliesslich auch dabei u. wird sich sicher freuen (was
vielleicht ein Anlass ist) und Salz wird sich viel weniger
freuen (was gewiss einer ist!!) Ja wirklich, H. Dr. Bloch
sollte auch kommen. Bitte ⁿ Sie ^{ihn} drum; das ^o könnte unter Umständen
sehr amüsierlich sein.

☐ Auf Wiedersehen. Wenn Sie bis 1/4 9 nicht bei uns erscheinen,
so kommen wir vorbei u. holen Sie ab, resp. klopfen an. Natur-
lich unverbindlich.

Herzlichen Gruss!

E.L.-S.

Alfr. Weber kommt Montag od. Dienstag abend, dies nur zur Sicher-
heit, damit Sie ^{! nicht!} zufällig anderes ausmachen. Näheres mündlich!

1888.

Budapest

Városligeti fasor 20. A.

Heidelberg,

13. Februar 1913

80

Lieber Freund, das sind hier jetzt ganz entsetzliche Tage.
Ein elendes, trübseliges ^{Drauflos} regnen von früh bis abend
u. umgekehrt. Alles so einförmig grau u. ^{nass u.} aufgeweicht -
zum Verzweifeln! Fast möcht' ich Ihnen raten, sich weniger
zu beeilen. Denn was werden Sie hier ^{eigentlich} anfangen ehe Ihre Möbel
da sind, von denen ja noch keine Spur zu sein scheint. In
Ihrem Schlafzimmer werden Sie kaum das allernotwendigste
haben: ein Bett, welches Ihnen die Frau H. einstweilen zur
Verfügung stellt, Ihren Schrank /von Neuer/ der auch an Ort
u. Stelle sein wird und - vielleicht 2 Stühle! Das gerade
lässt sich ja rasch anschaffen, vorausgesetzt, dass nicht
auch diese Dinge mit den übrigen Möbel kommen sollen. Aber
selbst wenn Sie dort für die Übergangszeit ein anderes kl.
Zimmer nehmen, (dass Sie für den Notfall bekommen können -
falls Sie darauf reflektieren, so schreiben Sie bitte ! - /
wird es doch eine sehr ^{unerspriessliche} Existenz sein, bis alles in
Ordnung kommt. Kein Wohnen, nur irgendwie einquartiert sein,
wobei von Arbeiten od. dgl. gewiss nicht die Rede sein kann.
Ja, bis dann die Möbel hier sind, werden Sie sich ja wohl
oder übel, damit befassen müssen. Aber was bis dahin?? Ich
hatte mir ohnehin vorgestellt, dass ich die grundlegende
Vorarbeit, Möbelstellen etc. vor Ihrer Ankunft bereits getan
haben werde! - In Eile sehr herzlich: Ihre E.L.-S.

1913

(81)

Heidelberg
Keplerstr. 32./I.

(Frankfurt a. main,
12. April 1913)

~~Dr. G. v. Lukács~~

Lieber Freund, bis nun habe ich Ihnen noch nichts geschrieben weil es schien, als sollte ich gleich wieder zurück sein: mein Mann ist nämlich schon ungeduldig u. wollte eigentlich schon Sont. Mittag zuhause ankommen, bleibt aber nun wohl noch 1-2 Tage, nach dem er erfahren hat, dass ich eben erst hier angelangt bin. Hier ist es sehr schön. Soeben sind wir von einer wundervollen Autofahrt heimgelkehrt. Es ging hügelab durch die in Frühlingsgrün u. Neuschnee schimmernde Wiesen u. Wälder des Taunus. Der Athene hab ich natürlich auch schon meine Reverenz gemacht, sie war mir eine unerhörte Überraschung. Bis auf Wiedersehen /das ich noch speziell ankündigen werde/ alles Gute u. Herzliche!

~~E. L. S.~~ Emmy L.-S.

10.

(82)

Budapest

városligeti fasor 20.A.

Heidelberg, Keplerstr. 28./III.,

18. April (1913)

Lieber Freund, hätten Sie bitte die Freundlichkeit, Ihren Vater wieder an Ernő's¹ Existenz zu erinnern, resp. zu bitten, dass er ihn weiterhin im Auge behalte? Wie er nun gerade schreibt, betrachtet er seine Stellung auch heut noch als sehr unangenehmer Provisorium u. ist furchtbar ungeduldig, in eine definitive zu kommen. Wie schwer es unter den heutigen Umständen ist, weiss er selbst am besten, immerhin möchte ich's nicht versäumen, Sie um neuerliche persönliche Fürsprache zu bitten, zumal Ihr Vater doch beim besten Willen u. allen Liebenswürdigkeit doch auch anderes im Kopf hat! Jedenfalls viel herzlichen Dank. -- Über Sie u. Ihre bisherigen Erlebnisse frag ich Sie garnicht aus, wir werden ja alles mündlich u. gründlich erfahren. Wann? Frage ich auch nicht. Sie sollen nicht konsequent sein, sondern in diesem Fall wirklich tun, wie's Ihnen grade am besten passt. Bitte vergessen Sie nicht, Edith sehr vor mir zu grüssen. Wen Sie ^(sonst) noch zu Gesicht bekommen, ist ja zunächst sehr zweifelhaft.

Herzlichst: E.L.-S.

11

Budapest VI.

Heidelberg, Keplerstr. 28./III.

városligeti rasor 20.A.

(23. April 1913)

83

Abb.: E.L.-S. Heidelberg, Keplerstr. 28.

Mittw./IV. IV.

Dr. Georg v. Seldner
 Városligeti Rasor 20/A.

Lieber Dr.L., vielen Dank. Ich schreibe an [Ern]ö in diesem
 Sinn, xxx sehr gut, daß xxx Sache so ver- xxx [auch
 an Dr Kauf- xxx mein Mann xxx, resp. seine Kar- xxx
~~licht~~ - licht etc. Er dankt xxx - ~~-----~~ →

Sehr neugierig ^{xxx} näheres über Ihr weiteres Program zu hören.
 Ob Sie doch noch eine weile in Pest bleiben, oder Ihren (sehr
 vernünftigen) Sommeringplan ausführen? Allerdings würde ich
 Ihnen zu diesem, doch einen Gefährten wünschen, was freilich
 in geeigneter "Form" (und nur ^{solche} ~~eine~~ ^{solche} käme ja in Betracht!) nicht so
 leicht zu haben sein wird... Ich freu mich schon sehr auf Ihre
 Erzählungen über die Premiere. Ob auch die Darstellung der
 Sache selbst würdig u. der Erfolg dem entsprechend war? usw.
 Wenn Sie doch länger in P. ^{fest} bleiben, werden, Sie hoffentlich auch
 zu meinen Leuten gelangen können? ~~-----~~ →

Für heute viele herzliche Grüsse von und beiden, Ihre

E.L.-S.

! xxx Von Bloch xxx :/ ^

12.

Pörtschach /:Kärnten:/

Villa wörth am wörtnersee

P. Adr. Frau Dr. Lessner

Heidelberg, Keplerstr. 28.,

(4. August 1913)

Montag

Lieber Freund, ja die Kiste ist, wie mir scheint noch vor Ihrer Abreise gebracht worden u. bleibt wohl verwahrt bei uns so lang wir hier bleiben. Dann müssen wir sie wohl ^[Loch] Bl's übergeben? [Schad], dass Sie sich überflüssige Sorgen gemacht haben! Gern möchte ich wissen, wie's Ihnen davon abgesehen geht? Wie Sie die Reise überstanden haben? etc. Sie sollten doch vielleicht 1-2 Tage länger als beabsichtigt in Pörtschach bleiben, um für's ^{We} weitere neue Kräfte zu sammeln. In diesem glanzvollen Wetter muss es doch ^{rt} wunderschön u. erfrischend sein. Mit Else geht's ordentlich vorwärts. Ihr Zustand ist objektiv vorzüglich u. subjektiv auch nicht arg. Ich war gestern nachm. das 1-stemal bei ihr u. fand sie sehr frisch - ganz wie gewöhnlich für Bloch's Philosophie u. Dummheiten gleich gut aufgelegt. Sie wird aber doch noch wohl an die 10-14 Tage liegen müssen. — Für heut ^{nur} schon alles Gute, und ja bitte, einen speziellen Gruss an Ihre Schwester, den ich Ihnen in der so fataleⁿ Abschiedsstunde nicht auftragen konnte. ← → Herzlichst: Ihre

E.L.-S.

13.

Budapest

városligeti Fásor 20.A.

Heidelberg, Keplerstr. 28./III.,

31. Oktober - 2. November (1913)

(8. November 1913)

85

Montag

Lieber Freund, viel herzlichen Dank für die lieben Zeileⁿ!
Diesmal ist die italienische Postschlamperei allerdings un-
schuld^{ig} daran, dass Sie seit unserer Trennung in Florenz kein
Wort von mir gehört haben. Und doch hatte ich so sehr das Ver-
lang^en, Ihnen nochmals u. noch eindringlicher zu sagen, wie
lieb u. wertvoll mir dieses Zusammentreffen war. Dass es weit
mehr als ein blosses Reiseerlebnis angenehmer Art für mich
bedeutet hat! Weⁿig, es war ein schönes, unverhofftes Geschenk,
welches in der Gesamtbilanz dieser (für mich, wie Sie wissen,
sehr viel bedeutenden) Reisewochen als dauernder Wert u. Gewⁱⁿⁿ
gebucht werden wird.

[Deutlicher gesprochen: ^{Bewusstsein} ich habe ein genaues ~~Bestand~~ davon, wie
stark meine Rezeptivität unter der unmittelbaren Einwirkung
Ihrer blossen Gegenwart gesteigert wurde. Und, von diesem all-
gemeinen Gewinn abgesehen: von welcher unersetzlicher Wichtig-
keit Ihr tätiges Dazutun im Speziellen war - dort, wo es sich
darum ^handelte, Wesentliche^s u. Wesentlichstes dem tastenden
Verständnis zu erschliessen. So werde ich vor allem niemals

an Santa Croce u. Giotto denken können, ohne ein starkes Gefühl der Dankbarkeit für Sie, der mir - in einer ganz u. gar unsentimental ^{ra} soliden, strengsachlichen Weise - seinen "Sinn" gedeutet hat. So wundervoll einfach u. klar, dass er für mich nun ein u. für allemal fest steht. Und wissen Sie nebenbei, was mir gerade durch diese Giotto-erfahrung besonders klar geworden ist? Wie ^{sehr} rein dieses "einfache" Begreifen im Reinsachlichen u. Künstlerischen, soweit es auf die Realisierung einer bestimmten Künstlerabsicht geht u. auf diese trifft, doch auch zusammenfällt mit einem Erfassen im Tiefern - mit einem unvergleichbar starken Gefühl von jenem andern, tiefreligiösen Sinn, welcher dieser Kunst zu grundē liegt. Sie wissen, hier bleibt mein Erleben notgedrungen im "Gefühl" stecken, das heißt: so stark u. wirklich es auch im sich ist, ich kann es nicht aussprechen! Was ich weiss u. bezeugen kann, ist nur, dass ich den "Fall Giotto" viel tiefer verstehe dadurch, dass ich den Maler G. / verstehen gelernt habe. Und, dass diese Erfahrung sich mir auch ~~noch~~ sonst immer wieder bestätigt hat. ... Jetzt rückblickend scheint mir, als ob kein Fall von ehrlichem Bezwingen auf dieser Seite (im Malerischen, Kompositionellen usw.) ohne eine Art metaphysischer Belohnung geblieben wäre! ("Sich metaphysisch nicht rentiert hätte -" würde Bloch etwa sagen, der mich im Übrigen schon längst heruntergedonnert u. in sehr energischem ^m Tonfall eines Bessern belehrt hätte!)

87

Ja, aber wissen Sie, nicht allein aus diesen selbstsüchtigen Profitgründen ist mir die Erinnerung an diese Florenzer Begegnung so wichtig. Sie hat mir ~~mir~~ auch in Subjektivsten einen Druck von der Seele genommen und grosse Erleichterung - Freude - gebracht. Dieser höchst unerquickliche u. unbegriffene Zustand der Kontaktlosigkeit lastete ja wirklich schwer auf mir und lag mir gerade in Florenz, durch die starken assoziativen Zusammenhänge, beständig im Sinn. Ich fürchtete dies u. das - irgendeine, zwar schwer vorstellbare Komplikationen, welche mich mit unbestimmter Sorge erfüllen. Denken Sie sich also wie wunderschön es war, dies alles so in aller Einfachheit, mit einem Mal gelöst zu sehen. Nein, jetzt da dieses glückliche Aufeinanderstossen ein wesentlichster Bestandteil des Kapitels "Florenz" für uns geworden ist, kann u. mag ich mir garnicht vorstellen, wie's ohne diesenⁿ⁾ befreienden Abschluss hätte sein können!

Dass es auch tatsächlich der Abschluss war, das wissen Sie? Vom Bahnhof aus führen wir damals noch in's antike Museum, wo uns erst die Griechen, dann insbesondere die Aegypten so aggressiv in Beschlag nahmen, dass ~~wir~~ für die Etrusker kaum mehr 5 Minuten übrig behielten. So schade! Und unvernünftig noch dazu, weil man ja doch sowohl dies, als jenes, eher auch ausserhalb Fl. u. Italiens finden kann. Aber diese richtige Zeitausnützung ohne Hängenbleiben erfordert eine Selbstzucht, welche oft über die Kräfte geht. Deshalb wünsch' ich mir auch von nun an nichts sehnlicher als - wieder Florenz, aber in Musse u. ohne strenge Arbeitsorganisation, mit dem

wundervollen Bewusstsein des ungeschult-Verweilens^{ein}-könnens. (88)

2
[Ob Sie das in Rom wohl haben? ^{ein}Überhaupt Rom - wie ist es denn eigentlich?? Nein, Sie verstehen, ich bitte nur um ein Schlagwort! Nur um zu wissen, ^{ein}ob ich mich auf ^{ein}ein zufriedigtes Gesicht freuen kann? Auf all das Schöne und Starke und ^{Feine u.}Tiefe, welches ich jedenfalls davon abbekommen werde, ^{er}freue mich ja schon ohnehin! Und wünsche nur, dass Sie es mit keinen allzu hohen Preis an Nervenkraft bezahlen müssten. Ihre Nachricht über Fräulein Grabenko hat mich herzlich froh gemacht. Und die Richtigstellung war wirklich nicht nötig. Ich glaube, die Sache vom ersten Moment an in jeder wesentlichen Nuance richtig verstanden zu haben. -

[Ja, ich hab' Ihnen noch garnicht gesagt, warum ich mich wiederum (und zwar diesmal nicht durch unverschuldetes Verhängnis, welches jenseits aller moralischer Beurteilung liegt) in so andauerndes Schweigen gehüllt habe. Das heisst, - natürlich ist das der denkbar unglücklichste Ausdruck dafür! Denn, natürlich wollt' ich ja alles eher als schweigen! - könnte es kaum ertragen, die Nachklänge unseres Zusammenseins u. der letzten, sehr erlebnissreichen Stunden zu Florenz (die noch ganz unter Ihrer geistigen Assistenz verliefen) bei mir zu behalten! In Fl. waren aber diese 1 1/2 Tage bis an den Rand angefüllt. Näheres darüber nur schon mündlich! Die Gipfelpunkte waren: die Brancaccikapelle u. das Campanille, mit welchem letzteren wir Ihnen mehr voraushaben als Sie ahnen können. Ein unerhörtes Eindruck - fast ein Abendteuer!-), besonders weil die wenigen sonst verwendbaren Abendstunden der Vészi Margit, welche inzwischen

kurz aber vehement ^{erkrankt,} ~~erkrankt~~ ist, u. dem Einfachen ^{p k} zum Opfer fielen. In Spezia ferner gab es keine Karte, keine Ruhe, keine Tinte, nur viel Menschen u. grossen Trübel, ein ewiges Hin u. Her. Erwin u. seine Mutter ^{gen} war auch dort u. das Wiedersehen nach langer Zeit ein Ereigniss, welches uns nicht wenig absorbierte. Wir blieben dort länger als geplant ^{hängen;} fast eine Woche, - infolge einer telegr. Mitteilung, dass der Berliner Vortrag meines Mannes um eine Woche aufgeschoben wurde, - und, so wohltuend auch diese Tage voll Luft u. Sonne in landschaftlich ganz wundervoller Umrahmung waren, es tat mir doch leid genug, dass sie nicht mehr Florenz zugute kommen konnten!

✓ Hier in Heidelberg gab es ^(gleich) vielerlei, was uns sogleich in seine Kreise zog, zunächst der unvermeidliche Komplex von Alltäglichkeiten, welche wieder in's Geleise gebracht werden mussten ^{u. a.} eine Ummenge aufgestapelter Postsachen u. Redaktionsrückstände - damit verging ^h Tage. Und dann, ja dann hauptsächlich Block mit allen ihren Nöten. Wir waren natürlich gleich am 1-ten Tag dort ^{u.} auch weiter so oft als irgend möglich - fanden Else unverändert zu Bett liegen - ein niederschmetternder Eindruck! Denken Sie was es ist, so nach 5 Wochen wiederzukommen, - nach solchen Wochen, die uns selbst in eine neue Welt geführt u. die Erinnerung steten ~~W~~ Wechsels u. ewiger Bewegung hinterlassen haben u. einen Menschen so wiederzufinden. Still u. unverändert am Rücken liegend! Es ist ja "nichts ^G gefährliches", wie man sich gern vertrösten lässt, "nur" die selbe unglückselige Venenentzündung, mit Geburtsrheumatismus kompliziert, und "nur" immerwiederkehrende Schmerzen, Ermüdung, steife Füsse. In 12-14 Tagen heisst es, soll sie ^{sicher} ~~wieder~~ aufstehen - ihr Arzt aber, den ich

zufällig traf, scheint weniger überzeugt davon zu sein. Ist das alles nicht schrecklich, nicht unsaglich traurig? Glücklicherweise ist sie ja mit seltenen Ausnahmen (die allerdings zur Zeit unserer Abwesenheit ^{<sie>} in seltsamen Erscheinungen psychischer Überreiztheit zutage traten) ruhig u. heiter u. immer bereit, auf Bloch in jeder Weise einzugehen, eine Energie, auch im Geistlichen, die einfach bewundernswert ist. Und Bloch selbst trägt es mit grösserer Fassung u. auch mehr Selbstüberwindung als ich ihm je zugetraut hätte, so dass ihr beiderseitiges Verhältniss u. auch sein Gefühlsanteil daran nicht die leiseste Erschütterung erlitten, sondern sich unstreitig vertieft u. gefestigt hat, aber schwer u. traurig ist die Sache halt doch! Vor allem, weil sie ^{offenkundig} furchtbar leidet u. gewiss noch schrecklich lange leiden wird - bis wann sie wirklich hergestellt sein kann, ist garnicht auszudenken. Und dabei die desolaten häuslichen Verhältnisse, diese nie zu Ende kommenden Wohnungsmisereⁿ u. Einrichtungsangelegenheiten, welche Bloch's Zeit u. ^{zwar voll auf} Energie in Anspruch nehmen, aber statt vom Fleck zu kommen, sich mir immer mehr zu häufen u. zu verwirren scheinen. Er versteht zwar schon kolossal viel, sucht u. findet oft mit Glück, weise auch in Einzelnen, was er will - was ihm aber fehlt, ist glaube ich das unerlässliche Mass von Selbstbeschränkung, die ein planmässiges Vorgehen (u. auch Gestalten) in allem Dingen erfordert. Ob hier je ein Ganzes u. Fertiges zustandekommt, ist mir heute noch schleierhaft. Und doch wäre dieses Fertigsein, selbst auch ~~um~~ den Preis von mancherlei Kompromissen, dieser unerträglichⁿ Existenz in Durcheinander u. Provisorium bei weitem vorzuziehen! Wie dies alles auch Else auf die Nerven geht.

~~Emmy Lederer Seidler an Georg Lukács~~

91

Montag 2./X. ~~→~~ [richtig: 2. November] 3X

Neulich von Radbruch samt Schwägerin unterbrochen, welche
 uns zu einem unverabredeten ~~Spaziergang~~ ^{Abend} abholten, konnt'
 ich bis heute nicht mehr fortsetzen. Also nur schon wenige
 Schlagworte zum Abschluss, - damit das doch schon endlich mit
 der Mittagspost / aus dem Haus kommt. Zuvor muss ich übrigens
 noch Ihre Adresse telephonisch bei Bl. ^[och] erfragen - sie ist
 nämlich so undeutlich geschrieben ^(dass) (ich zeige sie Ihnen noch
 als Warnung für die Zukunft), ^(doch) dass ich das Schicksal nicht
 provozieren will! (So grotesk u. interessant es auch eigent-
 lich wäre, wenn dieses Schreiben "aus postalischen Gründen"
 nicht zu Ihnen gelangte...)

Neulich hörten wir aus direktester Quelle - von Frau Gotheimⁿ -
 über Ihre römische Begegnung. Wir waren vor paar Tagen dort;
 Gratulationsbesuch zum Vater ^[Gotheim] Ostern Geburtstag, der sehr
 ausgiebig gefeiert wurde. Webers sahen wir noch nicht.

Ja Fr. G. lässt Sie sehr ^(viel) angelegentlich grüssen, gefiel mir
 jetzt ^(ist) besser. Radbruch, der seine Rechtsphilosophie schon vor
 unserer Ankunft abgeschlossen hat, u. mein Mann, der zwar sehr
 beschäftigt, aber noch ganz stark unter dem Eindruck von
 Italien u. Florenz ist, grüssen / Sie / auch sehr herzlich.
 Für heute nur schon alles Gute u. entschuldigen Sie bitte diese
 wenig ertragreiche u. nicht sehr motivierte weitläufigkeit.
 In herzlicher Freundschaft: Ihre Emmy L.-S.

19.

[Heidelberg],

4. November [1913]

92

Mittwoch abend

Lieber Freund, hier ist der Plan der gestern erwähnten Wohnung. Sehen Sie sich ihn in einer leeren Stunde, bitte, genauer an u. schreiben Sie möglichst bald - wenn auch noch nicht definitives, so doch jedenfalls, ob Sie sie in Betracht ziehen wollen. Dies, damit wir der Hausfrau etwas zu sagen haben, was sie /für den Fall einer andern Vermietungsmöglichkeit, welche sich ^{<bis dahin>} ~~hier~~ (inzwischen bieten könnte) doch zum warten veranlasst. Sie würde Sie, auf Grund unserer Beziehung, einem andern Mieter doch vorziehen. - Die Zimmer sind doch sehr geräumig u. der einzige dumme Fehler, dass das Schlafzimmer nicht an's Badezimmer grenzt u. letzteres den Durchgang durch Vorraum u. Küche ~~hat~~ hat, liesse sich vielleicht beheben, indem Küche u. Schlafz. getauscht werden. Mit der Hausfrau sprachen wir aber noch nicht darüber. Auch die Zimmerhöhe muss noch festgestellt werden, ich weis sie momentan noch nicht, trage es aber morgen nach.

Soeben komm' ich von Blochs. Else fand ich heute staunend frisch, - wie's scheint ein plötzlicher Ruck zu rascher Besserung. Ich bin wie erlöst unter diesen Eindruck. So wird sie denn wirklich bald aufstehen u. Sie bereits ausser Bett empfangen können. Untereinander sind die Zwei in bestem, heiterstem Einvernehmen (der ganzen) übrigen Welt gegenüber sind aber Bl's Gefühle umso weniger liebevoll - stehen so ziemlich auf Null. Wenigstens war es heute so; morgen kann's

ja wieder anders sein. Als Grundstimmung jedoch, die er mit Bewusstsein - ja nachdem mit Kälte oder ~~mit~~ Humor - in sich hegt, ist dieses Verhalten jetzt so ziemlich vorherrschend bei ihm geworden. Das heisst: in ~~Beziehung auf uns~~ ^{Bez. auf uns} ist ja alles beim alten, ebenso wie (trotz so mancher verstimpter Reden) in ~~Beziehung auf Sie~~ ^{Bez. auf Sie}.

Also bitte antworten Sie! ^{Indessen} viel Herzliches!

E.L.-S.

15.

Roma

Albergo Tordelli, Piazza Colonne

[von fremder Hand verbessert:] (Heidelberg,

Budapeste, Poste Restante

7. November 1913)

Signor

Donnerst. abend

Dest. G. di Lukken

/von Max Necker

Lieber Freund,

die Zimmer in der Wohnung unten sind 340 cm hoch, was sagen Sie dazu? Ich bin ganz überwältigt davon, dass es das überhaupt und gar hier in dem bescheidenen Umkreis unseres Daseins, gibt.

[Die Engländer waren verreist, die Wohnung unzugänglich, deshalb ^o kann ich nicht rascher in Erfahrung bringen.]

[Die Zimmer sehen derart auch viel imposanter aus, als man von aussenher glauben würde u. als in ^{so} manchen anderen, dem Gesamteindruck nach eleganterer Häusern, die wir gemeinsam besichtigt haben. Es wär doch sehr nett, wenn Sie dabei bleiben könnten. Eine, wenn auch sehr reduzierte Realisierungsform unserer ursprünglicher Pläne. Und so mühelos zu haben!] Schade, nicht war, dass es nicht die I. Etagewohnung ist? Na, vielleicht würden Ullmanns mit Ihnen täuschen?

[Für heut nur schon herzlichen Gruss?

Ihre S.L.-S.

/: Sonntag erster Weberjour. Freilich kein Mittel, Ihnen Heimweh zu machen!:/

16.

Budapest

Városligeti Fásor 20.A.

Heidelberg, Keplerstr. 28./III.,

(8. November 1913)

95

Dr. Georg von Lukács

Budapest.

Városligeti Fásor 20.A.

Samst. früh

Lieber Freund, soeben Ihren lieben Brief aus Rom, (samt L. 60) -
/: Übrigens hätte sie Bloch jetzt schon vielleicht bezahlen
können - er ist wieder reicher, erhalten. Herzlichen Dank. -
So sind Sie heut schon auf der Reise nach Pest. Ich hab Ihnen
dieser Tage noch einen Brief samt Wohnungsplan u. gestern eine
Karte nach Rom geschickt. Hoffentlich bekommen Sie beides nachgeschickt. -
Ich werde trachten, es möglich zu
machen, dass Sie gleich in Ihrer Wohnung absteigen können -
das wär Ihnen wohl erwünscht? Ihre Sachen sind ja, soviel
ich weiss, noch nicht hier (ich gehe heute hin, mich umzusehen) -
man wird Ihnen aber dort wohl für eine kl. Weile das Nötige
zur Verfügung stellen können. Ich bin ein wenig überrascht,
dass Sie doch noch nach Pest fahren - Sie hatten ja s.z. nicht
die Absicht? Wenn Sie meine Mama besuchen, was sie sehr, sehr
freuen wird, so bitte womöglich am Nachmittag! Sie ist vormittag
riesig in Anspruch genommen, an strenge Speisestunde gebunden
etc., nachm. aber wird sie sich unbeschränkt mit Ihnen freuen
können. Ja, bei dieser Gelegenheit lege ich auch einen Zettel
bei, den ich bei Ordnen meiner Mappe vorfand. (Mama hatte ihn
kurz vor ihre Abreise im Hberg geschrieben, damit ich ihn mit
dem Brief, den ich Ihnen grade sandte, mitschicke - da er
versehentlich liegenblieb, ging er also nicht verloren!) Meine
Schwester ist leider verreist u. wird Sie wieder nicht zu Gesicht

-2-

bekommen. So schade. - Wenn wir uns morgen ^{u. a.} treffen u.
wirklich zu ^{Ferber} W's gehen, werde ich Ihre ^[abenko] Gr. ausrichten.

Herzlichst u. in Eile Ihre

E.L.-S.

Grüssen Sie bitte Balz's sehr herzlich von mir! Und
schauen Sie, dass Frl. Gr. bald herkommt!

(96)

17.

Budapest

városligeti Faszor 20.A.

Heidelberg, Keplerstrasse 28./III.,

10. November (1913)

97

Lieber Freund,

Ihrer heutigen, in Padua abgestempelten Karte ersehe ich, dass Sie also wohl spätestens ^{on} ~~Sint.~~ in Pest angekommen sind. Mittlerweile haben Sie doch auch meine letzte Karte mit ~~mit~~ Angabe der Zimmerhöhe (340 cm) ^{.)} nachgeschickt bekommen, in welcher ich das Geld für den Schrank (60L.) bestätigt habe. (Für jeden Fall wiederhole ich heute beides!) Ich hab natürlich keinen Moment gemeint, dass Sie sich schon - ungesehen - für oder gegen die Wohnung entscheiden ^{?)} nur dass sich's eben erwägen sollen. Mädchenzimmer ist hier oben; auf unserer Etage, - Elektr. Licht ^{t)} könnte eingeführt werden, in welchen Fall wir auch daran partizipieren würden. Ofenverhältnisse sind gut, - ganz anderes als bei uns, da doch unsere ganze Etage ursprünglich, als das Haus Einfamilienhauscharakter hatte, quantité négligeable war. -
[e) [Loch] ~~Wasser~~ ^{sicher} Betreff Bl. s haben Sie ~~Wasser~~ sehr recht. Jeder andere Standpunkt wäre hier verfehlt, ja sinnlos. Im Übrigen wird es ja zu keiner schärfen Präzisierung Ihrer Stellungnahme kommen müssen. Denn er ist schon heute ganz beruhigt, und hat seine dermaligen Gefühlsschwankungen (sofern von solchen u. nicht einfach von etwas gereizten Ärger, /Überhaupt die Rede war) schon gründlich vergessen. Umsomehr, als er wiederum ganz neue Pläne im Kopf hat, seine Wohnung binnen Kurzem

verlassen will[?] usw. Aber dies alles hat wirklich Zeit,
bis wir beisammen sind!

Ja, meine Schwester ist wieder in Pest. Wenn Sie können,
besuchen Sie sie, nicht wahr? (Aber sich abhetzen oder ~~es~~ weiss
Gott wie erzwingen sollen Sie nicht!!) Und wenn Sie bei
Mama sind, fragen Sie sie bitte mal, wie es um Ernö steht?
Ich hab den Eindruck, dass etwas nicht stimmt, weil ich
auf wiederholte Fragen keine Antwort bekam - bin etwas be-
sorgt. Sie wissen ja wie unendlich dankbar er u. wir alle
Ihren Vater für sein so ungemein gütiges u. resultatreiches
Interesse usw. waren; wie viel sich Ernö gerade von dieser
Sache versprach. Vielleicht aber ist etwas Ungeklärtes da,
was etwa durch Sie in aller Einfachheit u. mit wenig
Worten geregelt werden könnte? Jedenfalls loco Dank in
voraus! Sie verzeihen doch, dass ich Sie so unbedenklich mit
derartigen belaste?

Auf Wiedersehen u. herzlich^{ste}n Gruss!

E.L.-S.

(98)

18.

Budapest

Városligeti Fásor 20.A.

Heidelberg, Keplerstr. 28.,

15. November 1913

99

Lieber Freund,

nur einen warmen Händedruck für heute. Ich bin noch zu benommen, zu tief u. stark gepackt, um auch nur in wenig ^[en] Worten zu sagen, wie mir ist. Es hat sich hier ein Wunder - ja, das Wunder[?] erfüllt, dieses eine ist mir klar. Doch wird es noch so manchen Tag brauchen [^](und so manche Nacht) um ihn nachzusinnen und es auszudenken, diese unerhört folgerichtige und eben deshalb ^mmärchenhaft unwahrscheinliche Wirklichkeit in alle ihre geheimen Beziehungen einzustellen. Zunächst: sie als solche zu begreifen[?] als Wirklichkeit!

┌ Ist es nicht merkwürdig, wir^e verwirrt und überwältigt wir sind, wenn das Einzigmögliche im Tiefsten Notwendige und Sinnvolle einmal wirklich wird? Dass es uns kaum schwerer wird das Abstruseste ~~(zu Abstrusest)~~ zu glauben, als grade dies?!

┌ Ja wissen Sie, so kam es auch, dass Ihre ⁱ(sicherlich gutgläubige) Richtigstellung von neulich wirklich "nicht nötig" war! Nicht, als ob ich damals, in Florenz, der Versuchung hätte ^wWiderstehen können, den empfangenen Stoff weiterzuspinnen. Dass er auch in Ihren eigenen Bewusstsein nicht aufgerollt lag - dass etwas mehr oder weniger Bestimmtes Sie davon zurückhielt, das ^Eerlebte als ein Ganzes zu nehmen und auf seine letzten Möglichkeiten u. Konsequenzen hin anzusehn, das sah und glaubte ich wohl. Sah aber auch, dass diese Ganze ja doch mit erstaunlicher Eindeutigkeit auf jene Linie hinwies, von welcher Sie

w^uussten und ich wusste, dass es eben[?] die einzige ist. Das alles stimmte so merkwürdig. Nirgends ein "fast" oder ein "aber". Wie wenn ein mit visionärer Deutlichkeit Geschautes und Erdachtes, das Bild einer verblüffend richtig, gesehenen utopischen Wirklichkeit plötzlich Gestalt angenommen hätte! Und doch, ich widerspreche mir ^{nicht} auch. - Ihre "Korrektur" von letzthin war "nicht nötig" - denn mit jenem zaghaften Abwehren welches uns die Unlogik des gewöhnlichen Lebens gelehrt hat, sagte ich mir unter einem rasch u. ängstlich "nein, nein, nein, trotzdem - ich ^glaub es nicht!". Sie verstehen??

✓ Lieber Freund, Sie sagen in Ihren eiligen Schreiben, dass ich ja wüsste, was das für Sie bedeutet. Ich hoffe sehr, dass dies nicht so oberhin, sondern mit Betonung u. Bewusstheit gesag^t war. Denn: ich glaube wirklich, dass ich es wirklich weiss!

✓ Für heute nur schon alles, alles Gute - Ihnen beiden!

In Freundschaft u. grosser Erwartung: Ihre

E.L.-S.

(No)

3

kol

2x

Kompromissen, dieser unüberträglichen Existenz in Durcheinander
u. Provisorium ^{behalten} ~~halten~~ vorzuziehen! Wie dies alles auch Else
auf die Nerven geht

Dies schrieb ich vormittag und möchte doch noch rasch Folgendes
befügen:

1/ In der Pension bekommen Sie natürlich ein Zimmer für so lang
als Sie's brauchen.

2/ Über die Wohnung wird für keinen Fall ~~verfügt~~ ^{bis} verfügt werden
bis Sie gesehen haben. Es ist damit garnicht so eilig.

3./ Mittlerweile liess uns Salz sagen u. kam sehr liebenswürdi-
gerweise sogar selbst her, eigens um für Sie auszurichten, dass die
Wohnung in seinem Haus, resp. nebenan, Hochparterre, wo das
Steueramt war, frei ^{ist} wird. Sie hatten s.z. gesagt, dass Sie sie
sehr gern nehmen möchten. Ich sehe sie mir also jedenfalls schon
an, damit die Leute doch ^{mit} wissen, dass Sie sie in's Auge fassen.

Es ist gewiss sehr gut, dass Sie gleichzeitig mit den Möbeln
kommen.

Dass wir strengste Diskretion wahren, / nur Radbruch gegenüber ist
es schwer!! Er hält sehr stark zu Ihnen - mehr als ich wüsste, /
bedarf wohl keiner Bekräftigung! Gern möchte ich morgen mit
Fr. Weber ein unbemerktes Wort wechseln. Auch sie (Webers) sind
ja gewiss ganz voll davon... Zu Blochs komme ich heut abend. (Es
wird wohl noch lang dauern ehe ich an etwas anderes überhaupt
denken kann!)

19.

~~.....~~

~~.....~~ [1913]¹
~~.....~~

(102)

Herrn Dr. v. Lukács

Bitte schön, geben Sie der Johanna fünfzig Mark

In grösster Eile herzlichst Ihre

B.L.-S.

Ja, noch eine grosse Bitte, in den einzigen Laden /Löwen-
thal Hauptstr., wo ich eine Rechnung bezahlt und den weissen
Apparat gekauft u. Sie nicht mit waren, hab ich richtig ein
Paket liegen lassen, (mit dem perlengestickten Täschchen
u. Asschlappenfutteral → drin) - hätten Sie die kolossale
Freundlichkeit, dort nachzufragen? Nur zur Beruhigung natür-
lich - ich kann mich schon ohne die Dinge behelfen! Je
pourrais aussi envoyer la fille, mais préférerais de confier
cette mission à une personne plus autoritative elle est très
maladroite!

20.

Heidelberg,

18. Februar [1915]

Donnerst.

(63)

schrecklich

Liebe Freunde, also das ist ~~schrecklich~~. Immer noch hab ich Ihnen keine einzige Zeile, keinen lumpigen Gruss gesendet - verschiebe es buchstäblich von Post zu Post! Und zwischendurch kam nun auch Ihre 2-te liebe Karte, vielen Dank. Ich freu mich sehr, dass es Ihnen gut geht, Berlin sich wie's scheint sogar über Erwartung bewährt u. alles klappt. Nota bene: ^ü für Sie freut es mich sehr. Für mich weniger, denn - denken Sie sich, ich bin im Begriff, in ganz wenigen Tagen nach Pest zu reisen. Habe mich kürzlich rasch dazu entschlossen trotz verschiedener wenn's u. abers? Im Grunde hatte ich ja schon all die Zeit daran gedacht, in den nächsten Monaten doch mal heim^{li}zufahren u. nun kam die Nachricht, dass Ernő wiederum erkrankt (u. ^{zw.} schlimmer als verwundet) nachhause kam: schwerer Darakatarrh mit Fieber, demzufolge er volle 3 1/2 Wochen ausschliesslich von Thee lebte, trotz ärgster ja gerade zu übermenschlichen Strapazen u. Kämpfen. ^h (In den Karpaten soll's überhaupt von einer ausgesuchten Entsetzlichkeit sein - auch mit Hinblick auf Lask ganz fürchterlich!) Selbstverständlich kam er ganz ^{herunter} ~~hinter~~ und holte sich zum Überfluss eine Lungenspitzenkatarrh! So will ich je rascher zu^hause sein, um den armen Jungen sicher noch anzutreffen. Wir müssen nämlich gefasst sein, dass er noch lange nicht erholt zurück befördert wird - so wie die Praxis bei uns (insbesond^er wegen grossen Offiziersmangel^s) sein soll! Ist das nicht schrecklich?! Also, ja, wär ich dummerweise nicht selbst plötzlich mit einer blödsinnigen Kombination von Hals-

u. Magerkatarrh behaftet so wäre ^{ich} vielleicht schon unterwegs, - kann aber derart nur schon frühestens Sonnt. oder Montag fahren. Sonderbar, nicht war, welchen Bewegung plötzlich in unsere Reihen kam? Block's ^h rüsten sich ja auch schon u. sind wohl, etwas betrübt, so ganz ohne Sang u. Klang, in Überwiegender Abwesenheit des Heidelberger Ensemble's auf u. davon zu rollen. Auch mir tut ja das sehr leid. So ist es augenblicklich ziemlich schleierhaft, wann ich Sie beide wieder [↑] sehe. Aus Pest schreib' ich natürlich sehr bald. Meine bisherige Stummheit hängt natürlich mit vielerlei Vorbereitungen u. mit diesem dummen u. wirklich sehr kompakten Unwohlsein zusammen.

Also adieu u. bald mehr

Emmy ^L P.-S.

/: Liebe Ljena, ich möchte Sie so gern noch rasch für eine Viertel-Stunde sehen!

21.

Heidelberg
Keplerstr. 28

Rappenu,
10. Oktober (1917)

105

heute

Lieber Freund, erst ^{heute} kommt mir (offenbar durch Versehen des paralytischen alten Briefträgers) Ihre gestrige Karte zu. - Vielen Dank! Paul Ernsts Besuch ist für Sie gewiss ein schönes Intermezzo. Allerdings kann ich mir aber schwer denken, wie man jetzt etwas wie die "Atmosphäre" eines guten Zusammenseins herstellt. So eine öde, frostige, ~~trist~~ lieblose Welt. Ich für mein Teil kann diesen ganzen Lebenszustand, dem das physische Frieren u. Frösteln nur die natürliche Farbe gibt, garnicht mehr überwinden.

Ja wissen Sie eigentlich, dass ich neulich - am Freit. voriger Woche - in Heidelberg war u. Ihnen vergeblich nachgespurt habe? Erst im Darmstädter Hof, wo ich Sie um die Mittagszeit erwartete - ich versuchte, mich auch teleph. zu vergewissern, ob Sie kommen - alles vergebens. Dazu nachm. in der Wohnung um 3-4. u. 6 Uhr. Es tat mir sehr leid. Übermorgen (Freit.) bin ich zuhause. Indessen herzliche Grüsse Ihre E.L.-S.

(Pardon? meine Füllfeder ist rebellisch. Von Ljena hoffe ich bis dahin sicher näheres zu erfahren.:/